

Discovering the Theme Network of Marriage Problems in Afghan Immigrant Boys with Drug addicted Parent

Nazar Ali Alimi¹ Maryam Fatehizade^{2*} Mohammad Reza Abedi³

1. PhD Candidate in Counseling, Department of Counseling, Faculty of Educational and Psychology. University of Isfahan, Isfahan, Iran
2. Professor, Department of Counseling, Faculty of Educational and Psychology. University of Isfahan, Isfahan, Iran (Corresponding Author) m.fatehizade@edu.ui.ac.ir
3. Professor, Department of Counseling, Faculty of Educational and Psychology. University of Isfahan, Isfahan, Iran

Citation: Alimi, N. A., Fatehizade, M., & Abedi, M. R. (2024). Discovering the Theme Network of Marriage Problems in Afghan Immigrant Boys with Drug Addicted Parent. *Biannual Journal of Applied Counseling*, 14(1), 64-44.

Abstract

Having one or two addicted parents in the family creates a wide range of challenges and problems for family members, especially young ones on the verge of marriage. The present study was conducted with the aim of discovering the psychological and social challenges and problems of Afghan boys who are on the verge of marriage and have drug addicted parent and obtaining a network of the themes of these challenges and problems. The research method was qualitative and the research design was thematic analysis. The statistical population was Afghan boys on the verge of marriage with drug addict parent (18 to 23 years old) living in Kerman and its suburbs, among whom 11 young people participated in the research. The method of selecting participants was snowball. A semi-structured interview was used in order to collect information. The findings of the research showed 362 primary codes, 34 basic themes, 9 organizing themes and one overarching theme. The extracted organizing themes were: psychological problems, stigma and social problems, economic problems, legal and regulatory problems, training problems, optimism, resilience, Informative experience, compassion for children of addiction. The overarching theme was the equanimity of these young people. Young people with addicted parent(s) faces many problems, including psychological problems that can disrupt their marriage process. Psychological and educational interventions can be an effective strategy in the field of addiction prevention, help with depression and anxiety, and increase the tenacity and resilience of these young people. According to the findings of this research, it can be concluded that parental addiction has a negative effect on young people's marriage and their common life.

Keywords: boys on the verge of marriage, Afghan, theme network, addicted parent

Extended Abstract

Introduction

Drug abuse has severe consequences for families. These consequences are significant as they not only affect the individual with addiction but also can affect his/her entire life, often leading to a wide range of pathological behaviors, and disrupting the normal functioning of the individual in the family, workplace, and the community. Moreover, the consequence of drug abuse can disrupt the functioning of other family members (Sayyar & Iqlima, 2014). The children in families struggling with addiction are also exposed to a high risk of physical, mental, and behavioral problems (Calhoun et al., 2015); medical, psychiatric, and behavioral disorders (Sandoz et al., 2024); low education; health and well-being outcomes (Lowtman, 2022); negative school-related consequences (Frederiksen et al., 2022); and child abuse (Farnia et al., 2022). The existing evidence suggests that illicit drug use among young people in urban areas in Afghanistan is on the rise. Although some epidemiological studies show the growing rates of illicit drug use, studies that seek to understand the roots of the problem and the needs of drug victims are very rare in Afghanistan (Cottler et al., 2014). Accordingly, compared to young people with healthy parents, those with Afghan drug addict parents are more likely to face various challenges and problems for reasons such as easier access to drugs, distance from cities or living in suburban areas, migration and adaptation problems, more familiarity with middlemen who buy drugs and sell them to drug users, low literacy level, low economic and cultural status, and living and growing up in families with addicted parent(s). Such individuals face different challenges when they

decide to marry, including mental, physical, and sexual problems, which in turn affect their attitudes toward marriage, mate selection, and the life after marriage. An awareness of the challenges faced by young people with addicted parents can give researchers and counselors a clearer picture of the world of the addicted family and make them react differently to these people. Furthermore, understanding such problems helps professionals develop special services and programs for these individuals.

Methods

The present study was conducted using a qualitative thematic analysis approach. The research population consisted of all young Afghans on the verge of marriage living in Kerman and suburban areas in 2022-2023 who declared that at least one of their parents had drug addiction. The participants were selected using snowball sampling.

Instruments

Data were collected through semi-structured interviews conducted for 60 to 140 minutes in one or two sessions. The interviews were recorded and their content was transcribed verbatim.

Procedure

The participants were selected from Afghan nationals and immigrants who visited several healthcare centers for immigrants after making required arrangements with health workers who were also Afghan nationals and immigrants and the doctors working in these centers. Thematic analysis can be used in most qualitative studies. Thematic analysis is a data reduction and analysis strategy by which qualitative data are divided, classified, summarized, and reconstructed.

Findings

The data in this study were collected through interviews with 11 Afghan boys with drug-addicted parents. The mean age of the participants was 21 years, ranging from 18 to 23. Data analysis revealed 362 primary codes, 34 primary themes, 9 organizing themes, and one comprehensive (core) theme. The organizing themes extracted were: psychological problems, social problems and stigma, economic problems, legal problems, educational problems, optimism, perseverance, lessons learned, and compassion for children of addicted parents. Equanimity was the core theme reported by the participants.

Discussion and Conclusion

The findings revealed that the organizing themes were divided into positive and efficient group vs negative and inefficient group as confirmed by the participants. Efficient themes can play an important role in young people's resilience in coping with problems. Besides, inefficient themes showed psychological problems faced by young Afghan individuals. The young people in this study reported a range of psychological problems, including hopelessness about the future, feelings of inferiority caused by people's behavior, feelings of lack of affection from the family, chronic depression and anxiety, and isolation. Other problems reported by the participants were social problems and stigma. They reported that they were facing social deprivation, including rejection by friends. Despite the problems and challenges faced by young Afghan people, they were optimistic about their marriage and their future lives. The participants reported that economic problems are one of the biggest challenges faced by them throughout their lives, and such problems were considered one of the biggest obstacles to their marriage. Perseverance and resilience were other positive characteristics of the participants. They stated that they had to tolerate problems for the sake of other family members or their younger siblings. The participants also reported they learned lessons from their addicted parents. They evaluated their parents' behaviors and adapted themselves to such behaviors. The participants showed compassion for children with addicted parents. They reported that they had gone through difficult experiences due to the addiction of their parent(s) in their childhood, and thus understand other children living with addicted parents. Other problems reported by young Afghan people living with addicted parents in Kerman and suburban areas were legal issues and problems mostly due to their fathers' addiction. The participants stated that they had lower expectations about issues including future employment, income, marriage, and even social issues such as the number of friends than the same-aged youths but with non-addicted parents.

The findings from this study suggested that young individuals with addicted parents on the verge of marriage faced some major challenges that could severely affect their education, careers, socialization, marriage, and forming a family. This study was conducted with some limitations including the unavailability of reliable data on the research population, the gap in the literature, the unwillingness of some young Afghan people to cooperate in the study, and having no access to the girls living with addicted parents.

Ethical considerations

In the present study, ethical standards including obtaining permission and consent to record meetings, guaranteeing the confidentiality of information and using pseudonyms in the findings were observed, and the

participants were free to provide information, participate and withdraw from the study. In addition, the current research has the ethics code number IR.UI.REC.1401.022 from the ethics committee of Isfahan University.

Funding

This research project was not financed by any agency or institute.

Conflict of interest

The authors reported no conflict of interest in this study

Authors' contributions

The present article is taken from the doctoral thesis of the first author. In this research, the interview and data collection was the responsibility of the first author. And in the stages of designing, conceptualizing, analyzing and interpreting the data, drafting, revising and modifying, editing and finalizing the article, all the authors had the same role.

Acknowledgments

The authors would like to sincerely appreciate all the young individuals who participated in the study and the staff and health workers in Vahdat and Mehrgan healthcare centers in Kerman.

کشف شبکه مضامین مشکلات ازدواج پسران افغانستانی مهاجر دارای والد معتاد^۱

نظر علی علمیه^۱، مریم فاتحی زاده^۲، محمدرضا عابدی^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
۲. استاد، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول) m.fatehizade@edu.ui.ac.ir
۳. استاد، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

چکیده

وجود یک یا هر دو والد دارای اعتیاد در خانواده طیف وسیعی از چالش‌ها و مشکلات را برای اعضای خانواده مخصوصاً جوان در آستانه ازدواج ایجاد می‌کند. پژوهش حاضر با هدف کشف چالش‌ها و مشکلات روان‌شناختی و اجتماعی پسران دارای والد معتاد در آستانه ازدواج افغانستانی و دستیابی به شبکه مضامین این چالش‌ها و مشکلات انجام شد. روش پژوهش از نوع کیفی و طرح پژوهش از نوع تحلیل مضمون بود. مشارکت‌کنندگان پسران در آستانه ازدواج افغانستانی با والد معتاد (۱۸ تا ۲۳ ساله) ساکن شهر کرمان و حومه بودند که تعداد ۱۱ جوان در پژوهش مشارکت کردند. روش انتخاب مشارکت‌کنندگان از نوع گلوله برفی بود. جهت گردآوری اطلاعات از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد. یافته‌های پژوهش ۳۶۲ کد اولیه، ۳۴ مضمون پایه، نه مضمون سازمان دهنده و یک مضمون فراگیر را نشان داد. مضامین سازمان دهنده استخراج شده عبارت بودند از: مشکلات روان‌شناختی، ننگ و مشکلات اجتماعی، مشکلات اقتصادی، مشکلات حقوقی و قانونی، مشکلات تربیتی، خوش‌بینی، تاب‌آوری، تجربه آموزنده، دلسوزی برای کودکان اعتیاد، و مضمون فراگیر نیز قرار (تعادل ذهنی) بود. جوانان با والد/والدین معتاد با مشکلات فراوانی از جمله مشکلات روان‌شناختی روبرو هستند که می‌تواند در روند ازدواج آن‌ها اختلال ایجاد کند. مداخلات روان‌شناختی و آموزشی می‌تواند راهبرهای مؤثری در زمینه‌ی پیشگیری از اعتیاد، کمک به افسردگی و اضطراب و بالا بردن سرسختی و تاب‌آوری این جوانان باشد. با توجه به یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که اعتیاد والدین تأثیر منفی روی ازدواج جوانان و زندگی مشترک آن‌ها می‌گذارد.

واژه‌های کلیدی: پسران در آستانه ازدواج، افغانستانی، شبکه مضامین، والد معتاد

مقدمه

خانواده نخستین نهاد اجتماعی است که در جریان اعتیاد به‌طور مستقیم آسیب می‌بیند. با تثبیت اعتیاد (Addiction) در خانواده و آسیب‌پذیری فرزندان، خسارت‌های جبران‌ناپذیری بر کیان خانواده وارد می‌شود (Haqi & Najafi Asl, 2019). مصرف مواد مخدر ضربه سختی به خانواده‌ها وارد می‌کند و افرادی که با این معضل روبرو می‌شوند در باتلاقی از خشم، ناامیدی، ترس و تنهایی دست و پا می‌زنند؛ حتی با نگاهی گذرا به فردی که مادر یا پدر، برادر یا خواهر معتاد دارد، می‌توان فهمید که مصرف مواد مخدر علاوه بر اینکه باعث شده در معرض خطر قرار بگیرند و با هم در نزاع باشند، سلامت و رفاه آن‌ها تضعیف شود و هزینه سنگینی را نیز به خانواده‌ها تحمیل کرده است (Barnard, 2006. Irvani Mohammad Abadi et al., 2014). اعتیاد سپر حفاظتی خانواده را تخریب می‌کند و والدین معتاد، کارکرد حمایتی، حفاظتی و تربیتی خود را در خانواده از دست داده و به عنوان عاملی تهدیدکننده برای سایر اعضا بشمار می‌آید (Jahandar lashaki, 2023). هنگامی که والدین اختلال مصرف مواد (Substance use disorder) دارند می‌توانند شرایط نامطلوبی را ایجاد کنند که تأثیر عمیق و ماندگاری داشته باشد (Hughes et al., 2017).

دامنه تأثیرات اعتیاد از آن رو حائز اهمیت است که عواقب وخیم آن تنها فرد دارای اعتیاد را در بر نمی‌گیرد. اعتیاد به مصرف مواد می‌تواند کل زندگی فرد را تحت تأثیر قرار داده و اغلب منجر به دامنه وسیعی از رفتارهای بیمارگونه شده و کارکرد طبیعی فرد را در خانواده، محیط کار و اجتماع مختل می‌کند. بنابراین کارکرد سایر اعضای خانواده نیز مختل می‌گردد (Sayyar & Iqlima., 2014)، و فرزندان این خانواده‌ها نیز در معرض خطر بالایی برای ابتلا به مشکلات جسمی، روانی و رفتاری (Calhoun et al., 2015)، اختلالات پزشکی، روان‌پزشکی و رفتاری (Sandoz et al., 2024)، آموزش، سلامت و رفاه

۱. این مقاله برگرفته از پایان نامه دکتری مشاوره، با مجوز پژوهشی شماره IR.UI.REC.1401.022 می‌باشد.

(Lowtlan, 2022)، پیامدهای منفی مرتبط با مدرسه (Frederiksen et al., 2022) و کودک آزاری و مشکلات رفتاری (Farnia et al., 2022) قرار می‌گیرند. در چنین خانواده‌هایی فرزندان از کیفیت پایین زندگی در همه‌ی ابعاد زندگی رنج می‌برند. شاخص کیفیت زندگی (Quality Of Life) برای فرزندان افراد مبتلا به اعتیاد بر حسب جنسیت، نوع مواد مصرفی و تعداد اعضای خانواده نشان می‌دهد. در بستر اعتیاد در خانواده، کیفیت زندگی به طور چشمگیری کاهش می‌یابد و بیشتر شدن آسیب‌پذیری فرزندان سبب می‌شود آن‌ها از مشکلاتی نظیر کسالت و بیماری روانی، اضطراب، افسردگی و ناامیدی بیشتر، یأس و سرخوردگی، استعداد ابتلا به بزهکاری و غیره رنج ببرند. بنابراین می‌توان ابراز داشت که کودکان و نوجوانان دارای والدین مبتلا به اعتیاد، از آسیب‌پذیرترین گروه‌های جامعه به شمار می‌روند (Narimani et al., 2014).

آمار بالای اعتیاد در جهان، بررسی تأثیر اعتیاد بر خانواده جهت جلوگیری از پیامدهای بعدی ضروری است. فرزندان والدین با اختلال سوءمصرف مواد در معرض انواع رفتارهای ناسازگارانه والدین هستند. زندگی فرزندان این خانواده‌ها به دلیل محیط خانوادگی، همراه با تروما و تنش زیادی است و با پیامدهای منفی بسیاری مواجه است. چنین والدینی مهارت‌های فرزندپروری مناسبی ندارند و در چنین خانواده‌هایی نظارت ضعیف والدین بر رفتارهای فرزندان، اختلاف والدین، کیفیت ضعیف تعاملات والد-فرزندی، صمیمیت و گرمی کم والدین و انضباط ناپایدار شایع است (Arria et al., 2012). همچنین بی‌توجهی به کودکان و تغییر سبک و نظم زندگی در خانواده‌های دارای والد معتاد سبب می‌شود اقدام به خودکشی در نوجوانان بیشتر شود (Knopf, 2024). تأثیر اختلالات سوءمصرف مواد بر خانواده و اعضای آن قابل توجه است، زیرا هر خانواده و هر عضوی از آن به طور منحصر به فردی تحت تأثیر فرد دارای اعتیاد به خاطر مشکلاتی از جمله عدم ارضاء نیازهای رشدی، اختلال دلبستگی، مشکلات اقتصادی، مشکلات حقوقی، ناراحتی عاطفی و گاهی اوقات خشونت علیه او، قرار می‌گیرد (Bagheri & Naimi, 2018). همچنین می‌تواند نوعی کودک آزاری و یا بی‌توجهی در نظر گرفته شود (Kenny et al., 2024).

طبق پژوهش عظیمی و همکاران (Azimi et al., 2016) نوجوانان دارای والد معتاد در مقایسه با نوجوانان با والد غیر معتاد عملکرد تحصیلی ضعیف‌تری دارند. این پژوهشگران معتقدند دانش‌آموزانی که والدین معتاد دارند به دلیل شرایط خانوادگی پراسترس و بی‌توجهی والدین نسبت به تأمین نیازها و بعد آموزشی فرزندان شان باعث افت عملکرد تحصیلی می‌شوند. همچنین شاخص‌هایی که در این پژوهش بررسی شدند (راهبرد شناختی هیجان، سلامت و شیوه حل مسئله) نیز در عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر دارد. بنابراین والدین معتاد به دلیل شیوه فرزندپروری ناپایمن، اختلاف زناشویی، بی‌ثباتی در نظارت فرزندان، تنظیم هیجانی ضعیف و نرخ بالای اضطراب، افسردگی و مشکلات رفتاری، باعث مشکلات تحصیلی، مشکلات سلامت جسمی و روانی و مشکل در استفاده از روش‌های نامناسب حل مسئله در مواجهه با مسائل زندگی فرزندان شان می‌شوند.

مردانی و همکاران (Mardani et al., 2023) در یک تحقیق کیفی در مورد چالش‌ها و مشکلات خانواده‌ها و فرزندان افراد دارای اعتیاد به پنج مضمون شوک اولیه (initial shock)، خانواده در مه (family in the fog)، توالی اختلالات (sequence of disorders)، هرج و مرج درونی خانواده (internal family chaos) و خود مراقبتی (self-protection) دست یافتند. اعتیاد والدین ضمن تأثیرات مخرب درون فردی، سبب تخریب ساختار کلی خانواده شده و زمینه‌ی بروز انواع مختلفی از آسیب‌های روانی و کجروی‌های اجتماعی را در فرزندان فراهم می‌کند و عملکرد تحصیلی، شغلی و اجتماعی آن‌ها را مختل می‌کند (Etemadi & Mastari Farahani, 2012). فرزندان دارای والدین سوء مصرف مواد با گستره‌ای از تنش‌ها مواجه هستند که یکی از اصلی‌ترین آن‌ها اعتیاد والدین است، عاملی که پژوهش‌ها حاکی از آن است که منجر به بروز مشکلات روان‌شناختی و آسیب‌های اجتماعی متنوعی در فرزندان می‌شود (Noori, 2014). اگر هم پدر معتاد باشد و هم مادر، سلامت روان‌شناختی فرزندان تحت تأثیر بیشتری قرار می‌گیرد (McGovern et al., 2023).

بین سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۷ تقریباً ۱۳ درصد از کودکان که به خدمات محافظت از کودکان ایالات متحده گزارش شده‌اند، احتمالاً به دلیل قرار گرفتن در معرض مواد بوده‌اند و نرخ کودکانی که در معرض مواد قرار گرفته‌اند از ۳/۷۹ به ۱۲/۹۰ در هر ۱۰۰۰ تولد افزایش یافته است که افزایش ۲۴۰ درصدی را نشان می‌دهد (Durrance & Atkins, 2024). در سطح خرد، اعتیاد والدین تأثیر روانی بلندمدتی بر سطوح اجتماعی، رشدی، شناختی و عاطفی کودکان دارد. در سطح کلان، انرژی لازم برای تحمل شرم اجتماعی ناشی از اعتیاد والدین و نیاز به حفظ راز نیز بسیار دشوار خواهد بود (Malka et al., 2018). بسیاری از کودکان با والد دارای اعتیاد از طیف وسیعی از مشکلات عاطفی و رفتاری رنج می‌برند که منجر به نگرانی در مورد آینده آن‌ها می‌شود (Gordon, 2018). در مجموع، فرا تحلیل ارتباط بین والدین دارای اعتیاد و جوانان نشان می‌دهد که این جوانان در معرض خطر هستند و مشکلات روانی نیز در این جوانان بیشتر است (Anderson et al., 2023).

گزارش‌ها نشان می‌دهند که استفاده غیرقانونی از مواد مخدر در بین جوانان در نواحی شهری افغانستان در حال افزایش است. اگرچه بعضی مطالعات اپیدمیولوژیک وجود دارند که نشان دهنده این افزایش می‌باشند، ولی مطالعاتی که در پی شناخت ریشه‌های مشکل و نیازهای قربانیان مواد مخدر باشند بسیار نادر است (Cottler et al., 2014). تلاش‌های دولت جمهوری اسلامی افغانستان بر مداخلات طبی مبتنی بر شفاخانه با پیگیری

ناچیز متمرکز بوده است (Sediqi, 2018). اگرچه این آمار مربوط به قبل از روی کار آمدن امارت اسلامی است و با وجود ممنوعیت کشت مواد مخدر از سوی حکومت امارت اسلامی و با ادعای ساماندهی و بهبود وضعیت افراد دارای اعتیاد توسط مسئولین ذیربط، اما آمار دقیق و قابل اتکایی از میزان وجود این پدیده و عوامل مرتبط با آن در دسترس نیست. آمار و پژوهش‌های بسیار کمی درباره میزان اعتیاد والدین و تأثیر اعتیاد بر خانواده، مخصوصاً ازدواج جوانان کشور افغانستان وجود دارد. با این حال، بر اساس اطلاعاتی که از سایت وزارت مبارزه علیه مواد مخدر دریافت گردیده، در سال ۲۰۱۵ آمار معتادین در سطح کشور افغانستان به‌طور تخمینی بین ۲/۹ الی ۳/۶ میلیون نفر بوده که از این رقم ۷۰۰ الی ۸۰۰ هزار آن‌ها را زنان، نزدیک به یک میلیون را کودکان و بقیه را مردها تشکیل می‌دهد (Pornaqash Tehrani et al., 2018).

با توجه به آنچه که ذکر شد، جوانان با والد معتاد افغانستانی به دلایلی چون دسترسی آسان‌تر به مواد، دوری از شهرها یا زندگی در حاشیه شهرها، مهاجرت و مشکلات سازگاری، آشنایی بیشتر با واسطه‌های بین مصرف‌کننده و فروشنده مواد، سطح سواد پایین، جایگاه اقتصادی و فرهنگی پایین و همچنین زندگی و رشد در یک خانواده دارای والد/والدین معتاد، با مسائل و مشکلات متفاوتی نسبت به جوانان با والد سالم روبرو هستند و با همین مسائل متفاوت وارد فرآیند ازدواج می‌شوند. این جوانان در طول دوره رشد خود دچار آسیب‌های روحی، جسمی و جنسی فراوانی شده‌اند، که به نوبه خود به دیدگاه آن‌ها نسبت به ازدواج و انتخاب همسر و همچنین نگرانی‌های آن‌ها نسبت به ازدواج و پس از آن تأثیر می‌گذارد. شناخت مشکلات و مسائل این جوانان می‌تواند تصویر واضح‌تری از دنیای خانواده معتاد به پژوهشگران و مشاوران دهد و همچنین وادار به واکنش نسبتاً متفاوت نسبت به جوان با والد معتاد می‌کند. از طرف دیگر به متخصصین حوزه‌های مربوطه کمک می‌کند تا خدمات خاصی را برای این جوانان ارائه بدهند. از جمله این خدمات، می‌توان به مشاوره پیش از ازدواج اشاره کرد که تا به الان با پیش فرض این که جوان مراجعه‌کننده دارای والد سالم هست، ارائه می‌شد. این پژوهش نیز مقدماتی و در راستای همین هدف صورت گرفت. بنابراین مسئله اصلی این پژوهش این است که شبکه مضامین مشکلات ازدواج پسران را استخراج کند تا در نهایت این اطلاعات در اختیار مشاوران پیش از ازدواج و دیگر متخصصین قرار بگیرد تا بتوانند از آن استفاده کنند.

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

مطالعه حاضر به روش کیفی و با استفاده از رویکرد تحلیل مضمون (Thematic analysis) انجام شد. مشارکت‌کنندگان پژوهش شامل تمام جوانان در آستانه ازدواج افغانستانی ساکن شهر و حومه کرمان در سال ۱۴۰۱ و سال ۱۴۰۲ بود که حداقل یکی از والدین آن‌ها وابستگی به مواد مخدر را از طریق خود اظهاری اعلام کرده بودند. طبق گفته مسئولین مراکز بهداشت آمار دقیقی از تعداد خانواده‌های دارای یک عضو معتاد به دلیل نگرانی از ننگ اعتیاد و یا هم‌خبر نداشتن خانواده‌ها از موضوع اعتیاد اعضا آن در دسترس نیست. روش نمونه‌گیری مورد استفاده در این پژوهش، نمونه‌گیری گلوله برفی (Snowball sampling method) بود. تعداد نمونه نیز بر اساس اصل اشیاع مشخص شد. به عبارت دیگر فرآیند گزینش نمونه‌ها تا زمانی ادامه پیدا کرد که در طول مصاحبه داده‌ی جدیدی پدیدار نشد و این هدف پس از یازدهمین مصاحبه حاصل شد. معیارهای ورود به پژوهش عبارت بودند از: پسران در آستانه ازدواج افغانستانی بالای ۱۸ سال؛ داشتن حداقل یک والد دارای اعتیاد؛ تمایل و رضایت به شرکت در پژوهش و حضور در مصاحبه؛ عدم وابستگی به هر نوع ماده مخدر. معیارهای خروج از پژوهش عبارت بودند از: عدم تمایل به ادامه در حین پژوهش، مشخص شدن و خود اظهاری به مصرف مواد مخدر.

ابزار اندازه‌گیری

ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه ساختاریافته (Semi-structured) بود. در پژوهش‌های کیفی عمدتاً از مصاحبه‌های با ساختار از قبیل استاندارد شده استفاده نمی‌شود، زیرا لازمه این مصاحبه‌ها مشخص کردن دقیق کلمات و سؤالات قبل از مصاحبه است که محتوای سؤالات آن‌ها عمدتاً با اهداف محقق کیفی همخوانی ندارد. مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته اغلب دارای راهنمای مصاحبه می‌باشند. ابتدا لیستی از سؤالات و موارد لازم برای مصاحبه آماده می‌شود که نظم سؤالات با توجه به موضوع مصاحبه و پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان متفاوت است (Rambod, 2018). در این مطالعه با مرور پیشینه و نظر متخصصان سؤالات مصاحبه تدوین گردید. جهت بررسی و تأیید روایی اطلاعات، سؤالات در اختیار چند متخصص کیفی قرار گرفت، به گونه‌ای که با صحت محتوا و کارآمدی سؤالات، مشکلات پسران در آستانه ازدواج با والد معتاد مشخص گردد. مصاحبه در مکانی مناسب و خلوت انجام شد. مصاحبه با سؤالاتی نظیر: «تجربه خود را به‌عنوان فردی که در یک خانواده معتاد رشد کرده را شرح بدهید؟» شروع شد و در ادامه با سؤالاتی نظیر: «چه تفاوتی بین خود و یک جوان در آستانه ازدواج با والد غیر معتاد در موضوع ازدواج می‌بینی؟»، «در مقایسه با یک جوان با والد عادی در مورد ازدواج چه مشکلاتی دارید؟»، و تقاضا

برای شرح بیشتر ادامه داده شد. مصاحبه با توجه به ضرورت کسب اطلاعات بیشتر، بین یک تا دو جلسه به طور میانگین بین ۶۰ تا ۱۴۰ دقیقه‌ای بود. در ادامه فایل صوتی به صورت کلمه به کلمه پیاده‌سازی شد و از مطابقت داده‌های متنی با فایل صوتی مصاحبه اطمینان حاصل گردید.

شیوه اجرا

به منظور دستیابی به نمونه به چند مرکز بهداشت که مختص مهاجرین بودند مراجعه شد و از طریق بهورزها که خود نیز از اتباع و مهاجرین افغان بودند و با هماهنگی پزشکان محترم این مراکز در خصوص اجرای پژوهش، هماهنگی صورت گرفت. در پژوهش حاضر پس از نمونه‌گیری و شناسایی خانواده‌های دارای والد معتاد و پسران در آستانه ازدواج آن‌ها، قبل از مصاحبه درباره اهداف، اهمیت و ارزش پژوهش برای پسران و روش پژوهش توضیحات کاملی ارائه شد. در ادامه اطمینان لازم درباره محرمانه بودن اطلاعات داده شد. هم قبل از مصاحبه و هم در حین ضبط رضایت مشارکت‌کنندگان جهت ضبط مکالمات اخذ گردید. طی مصاحبه پژوهشگر تلاش می‌کرد بدون اینکه سمت و سوی خاصی به گفتگو دهد به تجربیات زندگی و مشکلات این جوانان خصوصاً در حیطه ازدواج دست یابد. در مرحله تحلیل، داده‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون، به‌عنوان یکی از روش‌های ساده و کارآمد تحلیل کیفی مورد تحلیل قرار گرفت. در این روش پژوهشگر به استخراج مفاهیم از متن مصاحبه پرداخت. در این روش فرض بر این است که با بررسی و تحلیل متن موجود می‌توان به کشف معانی و اولویت‌های نگرشی نائل شد، لذا پس از بررسی و تحلیل دقیق متن، استخراج واحدهای معانی از متن مصاحبه انجام شده و در ادامه بر اساس شباهت‌های معنایی و مفهومی کدگذاری و ایجاد مقوله‌ها انجام می‌شود (Rouhi et al. 2018).

براون و کلارک معتقدند مضمون، بیانگر اطلاعات مهمی درباره داده‌ها و پرسش‌های پژوهش است و تا حدی، معنی و مفهوم الگوی موجود در مجموعه‌ای از داده‌ها را نشان می‌دهد. شناخت مضمون، یکی از مهم‌ترین و حساس‌ترین مراحل در پژوهش‌های کیفی است و به عبارتی، قلب تحلیل مضمون است. تحلیل مضمون، نخستین روش تحلیل کیفی است که پژوهشگران باید فرا بگیرند، زیرا این روش، مهارت‌های اصلی که برای اجرای بسیاری از روش‌های دیگر تحلیل کیفی لازم است را فراهم می‌آورد (Braun & Clarke, 2006). تحلیل مضمون را می‌توان در اکثر روش‌های کیفی به کار گرفت. تحلیل مضمون یک راهبرد تقلیل و تحلیل داده‌ها است که توسط آن داده‌های کیفی تقسیم‌بندی، طبقه‌بندی، تلخیص و بازسازی می‌گردند. تحلیل مضمون یک راهبرد توصیفی است که یافتن الگوها و مفاهیم مهم را از درون مجموعه داده‌های کیفی تسهیل می‌نماید (Benaquisto & Given, 2008). در این روش، پژوهشگر به دنبال یافتن الگوهای تکراری معنادار است. تکرار یعنی حداقل در دو مورد از متن، بتوان موضوعی را دریافت کرد. بنابراین مواردی که یک‌بار بکار رفته‌اند مضمون به حساب نمی‌آیند. این روش، بر اساس یک رویه مشخص و در سه سطح، مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی موجود در متن)، سازمان دهنده (مضامین به دست آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه) و مضامین فراگیر (مضامین عالی در برگیرنده اصول حاکم بر متن به عنوان یک کل) را نظام‌مند می‌کند و نقشه‌ای از کل مضامین ارائه می‌کند که مضامین با توجه به رابطه‌ی اعم و اخص با یکدیگر در آن شبکه جای گذاری شده‌اند (Attride-Stirling, 2001).

به منظور افزایش اعتبار داده‌ها پژوهشگر با برقراری رابطه‌ی یاورانه به هر یک از مشارکت‌کنندگان زمان کافی اختصاص داد. در کوتاه‌ترین زمان ممکن محتواهای به دست آمده از هر مصاحبه به نوشتار تبدیل شد و موارد نامفهوم یا متناقض در فایل‌های صوتی با مشارکت‌کنندگان مورد بررسی قرار گرفت. همچنین مصاحبه‌های تایپ شده در اختیار سه مشارکت‌کننده قرار گرفت تا تناسب آن با تجارب سایرین بررسی شود. محققان تلاش کردند از دخالت دادن فرض‌های پیشین خود در جریان تجزیه و تحلیل اطلاعات جلوگیری کنند. به لحاظ تضمین اطمینان و کفایت، از نظرات و همکاری متخصصین استفاده شد و متن مصاحبه‌ها و کدگذاری در مراحل مختلف در اختیار آنان قرار گرفت و نظرات اعمال شد.

یافته‌ها

یافته‌ها از طریق مصاحبه با ۱۱ پسر جوان افغانستانی دارای والد معتاد ساکن شهر و حومه کرمان به دست آمد. میانگین سنی مشارکت‌کنندگان ۲۱ سال بود که بین ۱۸ تا ۲۳ سال سن داشتند. از این تعداد پنج نفر نهضت سوادآموزی رفته بودند و به شکل مبتدی اعداد و حروف را می‌دانستند، سه نفر دوره ابتدایی را به اتمام رسانیده بودند، یک نفر سیکل و دو نفر نیز دارای مدرک دیپلم بودند. تقریباً همه‌ی این ۱۱ نفر شغل آزاد داشتند. همه‌ی این مشارکت‌کنندگان، پدر دارای اعتیاد داشتند و علاوه بر آن، یک نفر مادر و برادر معتاد، یک نفر برادر معتاد، و یک نفر نیز مادر معتاد داشتند. از تجزیه و تحلیل داده‌ها ۳۶۲ کد معنایی به دست آمد که به‌صورت ۳۴ مضمون پایه، نه مضمون سازمان‌دهنده و یک مضمون فراگیر مشخص شدند. در ادامه جدول مضامین، شبکه مضامین آشکار شده و یافته‌های مربوط به مضامین سازمان‌دهنده و مضامین پایه زیرمجموعه آن‌ها به تفکیک آمده است.

جدول ۱. مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر

مضمون فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
تبادل (معادل منفی) قرار	مشکلات روان شناختی	ترس از پیامدهای اعتیاد والدین
		تردید در اقدام به ازدواج
		مشکلات هیجانی
		کمبودهای روان شناختی
		خطرات آینده برای فرزند اعتیاد
		حسرت
		بدبینی
		احساس حقارت
		باورهای منفی و ناکارآمد
		احساس تنهایی
تبادل (معادل منفی) قرار	تبادل (معادل منفی) قرار	احساس غم بعد از رد شدن در خواستگاری
		احساسات منفی در هنگام درک اعتیاد والدین
		مشکلات عصب-روان شناختی ناشی از اعتیاد والدین
		تبادل (معادل منفی) قرار
		نداشتن پشتیبان
		نگاه متفاوت جامعه به فرد دارای والد معتاد
		عدم اعتماد خانواده دختر
		دوری از معتاد و خانوادش
		بی اعتمادی به فرزند معتاد
		عقب ماندگی تحصیلی و شغلی
تبادل (معادل منفی) قرار	تبادل (معادل منفی) قرار	برجسته تر شدن نقش مثبت و منفی مادر
		مشکلات اقتصادی
		مشکلات حقوقی و قانونی
		تبادل (معادل منفی) قرار
		مشکلات رفتاری ناشی از اعتیاد والدین
		عقب ماندگی تحصیلی و شغلی
		مشکلات تربیتی خانواده معتاد
		مشاهده خشونت مکرر در خانواده
		تبادل (معادل منفی) قرار
		تبادل (معادل منفی) قرار
تبادل (معادل منفی) قرار	تبادل (معادل منفی) قرار	رغبت به ازدواج
		امید
		مسئولیت پذیری در برابر خانواده اصلی
		انتظارات کمتر
		سرسختی و تاب آوری به خاطر سختی های قبل
		تبادل (معادل منفی) قرار
		کسب تجربه برای زندگی بهتر
		انتظارات بالا
		تبادل (معادل منفی) قرار
		تبادل (معادل منفی) قرار
تبادل (معادل منفی) قرار	تبادل (معادل منفی) قرار	ترحم نسبت به کودکان با والد معتاد
		تبادل (معادل منفی) قرار
		تبادل (معادل منفی) قرار
		تبادل (معادل منفی) قرار
		تبادل (معادل منفی) قرار
		تبادل (معادل منفی) قرار
		تبادل (معادل منفی) قرار
		تبادل (معادل منفی) قرار
		تبادل (معادل منفی) قرار
		تبادل (معادل منفی) قرار

۱. مشکلات روان شناختی

بر اساس مصاحبه با مشارکت کنندگان و بررسی و اظهارات آنان، رایج ترین مضمون سازمان دهنده در زمینه‌ی مشکلات روان شناختی بود که در زندگی و ازدواج، با آن روبرو هستند. این مشارکت کنندگان با طیف وسیعی از مشکلات روان شناختی مزمّن از جمله هیجانانگیز، ترس‌های فراگیر و مزمّن نسبت به حال و آینده، تردید در تصمیم‌گیری‌ها، کمبودها و هیجانانگیز ناشی از حضور والد معتاد، حسرت و احساس حقارت، بدبین شدن به زندگی، داشتن باورهای منفی و ناکارآمد مخصوصاً در مورد خانواده، احساس تنهایی، غمگینی بعد از خواستگاری به خاطر نه شنیدن از طرف خانواده مقابل، و مشکلات عصبی ناشی از این هیجانانگیز مزمّن تحت فشار هستند. برای مشکلات روان شناختی ۱۳ مضمون پایه شناسایی شد.

ترس از پیامدهای اعتیاد: یکی از مسائلی که این مشارکت کنندگان به آن اشاره کردند، ترس از پیامدهای اعتیاد که ممکن بود دامن آن‌ها را نیز بگیرد. مواردی همچون ترس از گرایش به رفتارهای غیرقانونی شبیه والدشان، ترس از اینکه همسر آینده خود را خوشبخت نکنند و یا این که به

آرزوهای آن‌ها پرداخته نشود، «من در شرف‌آباد یه موقعی بهترین دوستان داشتم صبح تا شب با اینا بودم در نوجوانی، الان اکثر اونا دوا شیشه‌ای شدن وقتی الان من اینا رو می‌بینم بخدا می‌ترسم» (مشارکت کننده شماره ۸).

تردید در ادامه روند ازدواج: یکی دیگر از مسائل و مشکلات این مشارکت‌کنندگان، تردید آن‌ها به موضوع ازدواج و خواستگاری بود. آن‌ها به تغییر نگرش خود به عنوان فرزند اعتیاد در رابطه‌ی با ازدواج اشاره می‌کردند و به خاطر حرف مردم و همچنین از دست دادن اشتیاق به ازدواج به خاطر نه شنیدن در خواستگاری‌ها و شکست عشقی به موضوع ازدواج و خواستگاری به چشم تردید نگاه می‌کردند. «دید من به ازدواج بعد از جواب نه شنیدن‌های خواستگاری‌هایی که رفتم تغییر کرد» (مشارکت کننده شماره ۹).

مشکلات هیجانی ناشی از غیبت والد معناد: عدم حضور پدر در خانواده باعث به وجود آمدن احساسات متناقض در این مشارکت‌کنندگان شده بود. شنیدن حرف و کنایه مردم، حضور نیافتن پدر در مدرسه و همچنین جواب رد شنیدن در خواستگاری‌ها به خاطر غیبت پدر از جمله مشکلات این مشارکت‌کنندگان بود. «سه چهار جا هم خواستگاری رفتم، پدرم نبود و اونا هم ندادن. حالا اگر کسی هم بده چهار روز دیگه عروسی بشه و پدرم نباشه و خب آدم کم میاره پیش همه» (مشارکت کننده شماره ۹).

کمبودهای روان‌شناختی فرزند خانواده معناد: این مشارکت‌کنندگان در گفته‌ها و اظهاراتشان بیان می‌کردند که به شدت از طرف والدین معناد مخصوصاً پدر کمبود عاطفه دارند. «مسائل مربوط عاطفه هم باید بگم که از کودکی هیچ عاطفه‌ای ندیدم» (مشارکت کننده شماره ۲).

خطرات آینده برای فرزند اعتیاد: در خانواده‌هایی که اعتیاد وجود دارد خطراتی بالقوه‌ای مانند گرایش پیدا به اعتیاد در صورت ازدواج با دختری از خانواده معناد و اذهان به معناد شدن برخی از فرزندان اعتیاد از جمله این خطرات وجود دارد. «برخی ازین بچه‌ها خودشون هم معناد هم میشه در نهایت» (مشارکت کننده شماره ۷).

روایاها و آرزوهای برآورده نشده و حسرت: همه این مشارکت‌کنندگان روایاها و آرزوهایی داشتند. مخصوصاً در حیطه ازدواج که به گفته خودشان هرگز به آن دست نیافتند. ناامیدی و دلسردی از پدر مهم‌ترین آن‌ها بود. «آگه پدرم معناد نبود خرج خونه رو پدرم می‌داد و من می‌رفتم دنبال آرزوهای خودم و می‌رفتم شغلی درست حسابی یاد می‌گرفتم» (مشارکت کننده شماره ۴).

بدبینی: تجربیاتی که این مشارکت‌کنندگان در زندگی داشتند باعث شده بود نگاه بدبینانه‌ای به زندگی و دنیا داشته باشند. آن‌ها اعتیاد را سراسر مصیبت و بدبختی می‌دانستند و عامل اصلی آوارگی و سرکوب اعضای خانواده، فقیر شدن و نداشتن آبرو را در اعتیاد والدین می‌دیدند. «فکر نکنم پیامد مثبتی توی اعتیاد باشه، حداقل تا جایی که من دیدم. هر کسی رو دیدم سراسر بدی بوده» (مشارکت کننده شماره ۲).

احساس حقارت: مجموعه‌ای از عوامل مرتبط با اعتیاد والدین این مشارکت‌کنندگان باعث می‌شد که آن‌ها همیشه احساس حقارت را تجربه کنند؛ مثل داشتن برچسب بچه معناد، «اولین چیزی که یه بچه معناد همیشه بدوشش داره از بچگی آینه که همین هنگ در جامعه داری» (مشارکت کننده شماره ۵).

باورهای منفی و ناکارآمد پسر خانواده معناد: در طول مصاحبه با این مشارکت‌کنندگان مشخص شد که آن‌ها باورهای منفی و ناکارآمدی در مورد خود، والدین معناد و به‌طور کلی مسئله اعتیاد دارند. برخی از این مشارکت‌کنندگان تصور می‌کردند که اگر بجای والد غیر معناد خود بودند به شکل متفاوتی رفتار می‌کردند. «اگر جای مادرم می‌بودم کاری می‌کردم و نمیزاشتم پدرم اعتیاد رو ادامه می‌داد.» (مشارکت کننده شماره ۱).

احساس تنهایی فرزند معناد: مشارکت‌کنندگان با والد اعتیاد مورد بحث ما بیان می‌کردند که اکثر اوقات احساس تنهایی می‌کنند. «دوستام و فامیل اصلاً منو آدم حساب نمیکنن به خاطر اعتیاد پدرم» (مشارکت کننده شماره ۳).

احساس غم بعد از نه شنیدن در خواستگاری: برخی از این مشارکت‌کنندگان یک یا چند بار به خواستگاری رفته بودند و جواب رد شنیده بودند و احساس غم می‌کردند. «احساس خیلی بد، غم، دوستام برای اولین بار میرن خواستگاری میدن اما برای من نمیدن» (مشارکت کننده شماره ۲).

احساسات منفی در هنگام درک اعتیاد والدین: از این مشارکت‌کنندگان سؤال شد که وقتی برای اولین بار اعتیاد والدشان را درک کردند چه احساسی داشتند؟ آن‌ها بیان کردند که احساس ناراحتی، احساس خشم و نفرت از پدر، احساس حقارت، احساس خجالت و شرم را تجربه کرده‌اند. در این بین تعداد اندکی از جوانان نیز گفتند احساس دلسوزی به والد معنادشان داشتند. «خودش که تعریف میکنه قبل از دنیا اومدن ما اعتیاد داشته، اولین باری هم که من درک کردم که پدرم اعتیاد داره خیلی حسی بدی پیدا کردم» (مشارکت کننده شماره ۴).

مشکلات عصب-روان‌شناختی ناشی از اعتیاد والدین: برخی از این مشارکت‌کنندگان بیان می‌کردند که مشکلات عصبی و بدنی دارند که به گفته خودشان از اضطراب ناشی از والد معناد است. «چند ماه پیش رفتم پزشک عمومی به خاطر اینکه خیلی وقتا عصبی میشم و دستم چپم بی‌حس میشه» (مشارکت کننده شماره ۱).

۲. ننگ و مشکلات اجتماعی

دومین مضمون سازمان دهنده به لحاظ فراوانی، مسائل و مشکلات مربوط به اجتماع و ننگی است که مشارکت‌کنندگان با والد اعتیاد با آن روبرو هستند. از آنجا که این جوانان در آستانه ازدواج هستند، جنبه اجتماعی می‌تواند بسیار حائز اهمیت باشد چرا که مستقیماً ازدواج آن‌ها را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد.

ننگ والد معتاد: داشتن یک یا چند عضو اعتیاد در خانواده باعث شده بود این مشارکت‌کنندگان در بیشتر حیطه‌های زندگی از مدرسه تا کار و از دوستان تا فامیل احساس ننگ داشته باشند. «شوق و ذوقی برای ازدواج ندارم. چون به خاطر پدرم همه مسخره‌مون میکنن و ما رو آدم حساب نمیکنن به خاطر همین مطمئن نیستم که ازدواج کنم» (مشارکت کننده شماره ۱۰).

نداشتن پشتیبان و حامی: یکی از مشکلاتی که این مشارکت‌کنندگان در زندگی خود مخصوصاً در بحث ازدواج مطرح می‌کردند نداشتن حامی و پشتیبان بود. آن‌ها بیان می‌کردند که والدین‌شان مانند والدین عادی حامی آن‌ها نبوده و نیستند، چه به لحاظ مالی و چه به لحاظ عاطفی. «بیشتر حس بی پدریه که همه بابا دارن ولی ما نداریم. آگه بابام بود مثل بقیه الان زن داشتم و اینجوری مریض نبودم» (مشارکت کننده شماره ۱۰).

نگاه متفاوت جامعه به دختر و پسر خانواده معتاد: یکی از موضوعاتی که این مشارکت‌کنندگان با توجه به دیدگاه و تجربیات آنها مطرح می‌کردند این بود که نگاه جامعه به دختر با والد معتاد بسیار مثبت‌تر است نسبت به پسر با والد معتاد. این جوانان اظهار می‌کردند که دختر را جامعه به خاطر اعتیاد پدر آن قضاوت نمی‌کند «ما اگرچه دختر هم عروس کردیم اما فکر می‌کنم روی پسر بیشتر اثر داره» (مشارکت کننده شماره ۲).

دوری از معتاد و خانوادش: خانواده‌هایی که یک یا چند عضو دارای اعتیاد دارند معمولاً به نوعی از طرف جامعه طرد می‌شوند و شخص دارای اعتیاد و خانوادش را منزوی می‌کنند. پسران این خانواده‌ها بیان می‌کنند که دختران جوان علاقه‌ای ندارند که عروس این خانواده‌ها شوند. «والا اینجا که ما رو کسی تحویل نمیگیره» (مشارکت کننده شماره ۹).

بی‌اعتمادی به فرزند معتاد: یکی دیگر از مشکلاتی که این جوانان بازگو کردند این بود که به خاطر اعتیاد والدین دیگران به آن‌ها اعتماد ندارند، چه در قضیه ازدواج، چه در بحث پیدا کردن شغل، و چه در پیدا کردن دوست. «مسائل مربوط شغل هم بوده که قبلاً جاهایی شغل خوب پیدا کردم ولی صاحب‌کار بعد از مدتی فهمیده که من پدر و مادرم معتاده و منو از کار بیرون کرده» (مشارکت کننده شماره ۲).

برجسته بودن نقش مادر در خانواده‌های اعتیاد: جایگاه مادر در خانواده‌های دارای اعتیاد بسیار مهم و پر رنگ است. از یک جهت به خاطر نقش سنتی است که مادر در ازدواج یک جوان ایفا می‌کند و از جهتی دیگر به خاطر تابو بودن این موضوع در بین جامعه، امکان پذیرش این خانواده نزدیک به صفر می‌رسد. «از کودکی تا الان با مادرم نزدیکم. پدر که نداشتیم اون موقع که داشتیم هم تا چیزی می‌گفتیم دعوامون می‌کرد» (مشارکت کننده شماره ۱۰).

عقب ماندگی تحصیلی و شغلی: عملکرد این مشارکت‌کنندگان در مسائل مربوط به تحصیل و شغل نیز به شکل ضعیف بود. به جز موارد اندکی که موفق به اخذ دیپلم شده بودند بقیه این جوانان در مقطعی پایین‌تر مجبور به ترک تحصیل شده بودند. دلیل آن نیز مسائل مربوط به مالی و اعتیاد والد/والدینشان است. «من آگه پدرم این مشکلات رو نمی‌داشت حتماً به جایی می‌رسیدم، ازدواج آدم هم تحت تأثیر قرار می‌گیره آگه معلم باشی و دکتر و مهندس باشی و باسواد باشی تا اینکه مثل من بی‌سواد و نه شغل درست حسابی داره» (مشارکت کننده شماره ۳).

۳. خوش‌بینی

خوش‌بینی دیگر مضمون سازمان‌دهنده است که در طبقه مضامین مثبت در این پژوهش قرار داد. این مشارکت‌کنندگان با وجود مشکلات فراوان که بیشتر از ناحیه اعتیاد والدین بر آن‌ها تحمیل شده است اما این جوانان به آینده و ازدواج موفق خود امید دارند.

رغبت به ازدواج با وجود مشکلات فراوان: مشارکت‌کنندگان در آستانه ازدواج با والد معتاد با وجود مشکلات فراوان بیان می‌کردند که اگر امکانات باشد شوق به ازدواج دارند، همچنین می‌گفتند که همیشه در مورد ازدواج رؤیایپردازی می‌کنند و مصمم هستند که در آینده ازدواج کنند و تصور می‌کردند که اگر خوب پیش برود می‌توانند زندگی خوبی برای خودشان درست کنند. اگرچه برخی از آن‌ها می‌گفتند در سنی که هستند ازدواج نمی‌کنند و ازدواج در سن بالاتر را مناسب می‌دانند. «هر پسری در فکرش هست ولی شرایطش برای من فراهم نیست» (مشارکت کننده شماره ۱۱). «تصمیم دارم که ازدواج کنم. ممکنه جایی بریم خواستگاری و بهمون ندن اما باز جای دیگه میرم و در کل تصمیم ازدواج دارم» (مشارکت کننده شماره ۹).

خوش‌بینی: مشارکت‌کنندگان در آستانه ازدواج اعتقاد داشتن که لایق خوشبختی و یک زندگی خوب هستند. برخی از آن‌ها معتقد بودند که هیچ چیزی از جوانان دیگر کم ندارند و با تلاش و پشتکار و دوری از اعتیاد می‌توانند ازدواج و زندگی خوبی داشته باشند. آن‌ها همچنین خوشبین بودند که بتوانند در آینده بین زندگی زناشویی و خانواده اصلی تعادل برقرار کنند. این مشارکت‌کنندگان همچنین بیان می‌کردند که پسران با والد معتادی که پدرشان کار می‌کند آینده روشن‌تری دارند و به‌طور کلی پولدار بودن می‌تواند نقش مهمی در کیفیت زندگی و همچنین ازدواج آن‌ها ایفا کند. «به نظرم خوشبخت میشن یعنی اکثر کسانی که حداقل من دیدم خوشبخت شدن. توی خانواده‌های اعتیاد هم دیدم جوون‌هایی که خوشبخت شدن با وجود اینکه پدرشون اعتیاد داشته» (مشارکت کننده شماره ۶). «سعی می‌کنم یه تعادلی بین پدر و مادرم و زناشویی خودم برقرار کنم. اوایل مطمئن هستم مشکلات زیادی دارم بیشتر به خاطر اینکه پول ندارم. ولی در کل فکر می‌کنم شوهر خوبی بشم» (مشارکت کننده شماره ۲).

۴. مشکلات اقتصادی

مشکلات اقتصادی ویژه فرزند معتاد: مشارکت‌کنندگان در آستانه ازدواج شاید به طور کلی موضوع اقتصادی را مهم بدانند اما جوانان با والد معتاد مشکلات اقتصادی بیشتر و خاص خودشان را دارند. این مشارکت‌کنندگان بیان می‌کنند که برای ازدواج ترس دارند چون که نمی‌توانند به نیازهای دختر رسیدگی کنند. به خاطر اینکه باید به نیازهای خانواده و همچنین والدین معتاد خود رسیدگی کنند. آن‌ها همچنین مجبور به زندگی در اطراف شهرها و روستاهای دور افتاده هستند به خاطر اینکه از پس هزینه‌های خانه‌های شهری بر نمی‌آیند. اکثر این مشارکت‌کنندگان نه تنها باید هزینه زندگی خانواده را باید بدهند بلکه هزینه مواد و حتی طلبکارهایی که بعضاً درب خانه می‌آیند را نیز باید بپردازند. «چون هر چی کار کردم و می‌کنم میره برای اعتیاد اونا و نمیتونم به نیازهای دختر مردم برسم و این منو خجالت زده میکنه، به خاطر همین برخی اوقات میگم بهتره زن بگیرم» (مشارکت‌کننده شماره ۲). «بیار پدرم رفت خودش رو گم و گور کرد برای قرضدارها و برای ۴ یا ۵ ماه نبود و ما مضطرب. طلبکارا هم میومدن در خونه ما می‌خوایدن» (مشارکت‌کننده شماره ۱).

۵. تاب‌آوری

مضمون تاب‌آوری نیز از جمله مضمون‌های سازمان‌دهنده مثبت هست که این مشارکت‌کنندگان با وجود مشکلات یا به علت مشکلات زیاد دارا می‌باشند. شرایط زندگی خاص آن‌ها باعث شده مسئولیت پذیرتر باشند و تاب‌آوری بیشتری از خود نشان دهند.

مسئولیت‌پذیری در برابر خانواده اصلی (والدین معتاد و خواهر/برادران): این مشارکت‌کنندگان خود را مسئول خانواده می‌دانستند، مخصوصاً در مقابل خواهر/برادران خود، چون به قول آن‌ها والد یا والدین معتادشان از زیر بار مسئولیت شانه خالی می‌کنند. آن‌ها حتی در مقابل والد/والدین معتادشان نیز احساس مسئولیت می‌کردند و از دست‌مزد و پس انداز خودشان به آن‌ها می‌دادند. برخی از این جوانان به خاطر رسیدگی به خانواده قید ازدواج را زده بودند (حداقل در این بازه زمانی). برخی از این مشارکت‌کنندگان که فرزند بزرگ خانواده بودند بیشتر احساس مسئولیت در مقابل خواهر/برادران خود نشان می‌دادند. مشارکت‌کنندگان در آستانه ازدواج با والد معتاد همچنین بیان می‌کردند که به خاطر تجربه مشترک با دیگر کودکان با والد معتاد در حد توان در جاهای مختلف و به شکل‌های مختلف به آن‌ها کمک کرده‌اند و همچنین بیان می‌کنند که پدران معتاد عبرت شده برای آن‌ها و هرگز رفتارها و کارهایی که آن‌ها انجام دادند را تکرار نکنند. برخی از این مشارکت‌کنندگان نیز دلیل تحمل مشکلاتی که پدر معتادشان درست کرده را به خاطر مادرشان و برای حمایت مادرشان بیان کردند. «جوانایی که هم پدرشون و هم مادرشون معتاده دیگه وقتی برای فکر کردن برای ازدواج ندارن. اینا تمام هم و غمشون آینه که مراقب خواهر برادرشون باشن، منم یه‌وقتیایی فکر می‌کنم که اصلاً ازدواج نکنم و به همون پدر و مادرم برسم (مشارکت‌کننده شماره ۱).

سرسختی و تاب‌آوری به خاطر سختی‌های قبل: این مشارکت‌کنندگان به خاطر شرایط سختی که داشتن و دارند مجبور به استقامت و سرسختی شده‌اند. آن‌ها بیان می‌کنند که چاره‌ای جز سرسختی و زحمت کشیدن ندارند، حتی اگر شده برای خواهر/برادرانشان. آن‌ها اعتقاد داشتند یک فرزند اعتیاد به خاطر سختی‌هایی که کشیده می‌تواند خوشبخت باشد به شرط اینکه راه والد معتاد را در پیش نگیرد و متکی به خود باشد. برخی از این مشارکت‌کنندگان اعتقاد داشتند تا از این خانواده جدا و مستقل نشوند خوشبخت نخواهند شد. همچنین جدا شدن از این خانواده را راه مؤثری برای ترک والدینشان می‌دانستند. «آگه بچه زرنگ باشه زود مسائل رو درک میکنه و امیدش رو از پدرش میکنه و میره خودش دنبال کارو بار، مثلاً خود من وقتی بچه بودم آرماتوربندی روزی بیست و پنج هزار بیشتر نبود اما من رفتم کار کردم الان مزدم روزی حداقل سیصد و پنجاه هست، از اون لحاظ آگه بقیه پدراشون هواشون رو داشتن من مجبور بودم خودم هوای خودمو داشته باشم و انتظاری هم از پدرم ندارم» (مشارکت‌کننده شماره ۸).

انتظار کمتر: مشارکت‌کنندگان در آستانه ازدواج با والد/والدین معتاد در مورد انتخاب همسر آینده خود انتظار کمتری داشتند و برخی از آن‌ها به همسان همسری (در قضیه والد معتاد) باور داشتند. آن‌ها می‌گفتند که اگر با دختر خانواده‌ای که معتاد داشته باشند ازدواج کنند، شاید در آینده با مشکلات کمتری مواجه بشوند و در این صورت ممکنه خوشبخت شوند. مثلاً همسرش در آینده اعتیاد والد را به رویش نمی‌آورد و خود را برتر نمی‌داند. چون والد او هم معتاد است. «البته به اینم فکر می‌کنم گاهی اوقات که از خانواده‌ای که معتاد زن بگیرم چون حداقل زخم خودشو از من بالاتر نمیدونه» (مشارکت‌کننده شماره ۱). «تأثیر بدی روی من گذاشت، وقتی بهشون فکر می‌کنم احساس‌های بدی سراغم میاد. من فکر می‌کنم برم از خانواده‌ای زن بگیرم که مثل من بدبخت باشن و مساوی ما باشه» (مشارکت‌کننده شماره ۴).

۶. تجربه آموزنده

مشارکت‌کنندگان به والد معتادشان به چشم آینه عبرت می‌نگریستند. آن‌ها تصریح می‌کردند چه در بحث اعتیاد، چه در بحث مسئولیت‌پذیری و چه در بحث رفتار اجتماعی و فرزندپروری به والد معتادشان نگاه می‌کنند و به شکل دیگری رفتار می‌کنند. در این مضمون سازمان‌یافته که از مضامین مثبت نیز به حساب می‌آید به دو مضمون پایه، کسب تجربه برای زندگی بهتر و انتظارات بالا پرداخته می‌شود.

کسب تجربه برای زندگی بهتر: مشارکت‌کنندگان معتقد بودند که اگر ازدواج کنند زندگی بر عکس رویه پدر را پیش خواهند گرفت. به نظر آن‌ها پدران‌شان مسئولیت‌پذیر نبودند و زن و بچه خود را به اشکال مختلف آزار می‌دادند. در صورتی که ازدواج کنند خود را مسئول زندگی و خانواده خود می‌دانند، هرگز بطرف دود نخواهند رفت حتی به شکل تفنی، با هر مساله‌ای که آن‌ها را با جرم و مسائل قانونی روبرو می‌کند پرهیز خواهند کرد و رفتار زناشویی والدین خود را تکرار نخواهند کرد. «یک باورم این است که من آینده عبرت پدر خواهم شد و هرگز کارایی که اون کرد رو نمی‌کنم» (مشارکت‌کننده شماره ۶). «ولی دیدگاهمو به زندگی تغییر داده و هر وقت فکر اون خاطرات می‌وفتم با خودم میگم باید تلاش کنم زندگیمو خودم بسازم» (مشارکت‌کننده شماره ۱۱).

انتظارات بالا: این مشارکت‌کنندگان در مورد آینده ازدواج خود و همسر خود توقع بالا داشتند. آن‌ها بیان می‌کردند که انتظار دارند در آینده همسر آن‌ها در مواجهه با مسائل خانوادگی و اختلافات بین اعضای خانواده مخصوصاً با والد معتاد خویشتندار باشد. همچنین برخی از این مشارکت‌کنندگان می‌گفتند انتظار داریم که اگر حیثاً طرف مواد یا دخانیات رفتیم همسر ما واکنش تند و یا مناسب در جهت نرفتن ما به طرف خلاف بردارد و نیز انتظار داریم که همسر ما فرزندان تربیت کند که شبیه والدین ما نباشد. از فرزندان خود در آینده انتظار داریم که به طرف دود نروند. «توقع دارم که با اعتیاد مخالف باشه و اگر یه نخ سیگار کشیدم بهش حق میدم ولم کنه در واقع انتظار دارم مراقب من باشه» مشارکت‌کننده شماره ۱). «میتونی روش حسابی کنی مثل دو تا رفیق، مثلاً برادری بزرگ هستن هر اتفاقی که در بیرون و سر کار میوفته میاد برای زنش تعریف میکنه و هر دو میگن و میخندن و حرف میزنن سر موضوع. توقع دارم مثل اینا باشه با من راحت باشه و مثل رفیق صمیمی باشه با من، منو درک کنه. با پدر مادرم رفتارش خوب باشه» (مشارکت‌کننده شماره ۸).

۷. مشکلات تربیتی

در بین خانواده‌های با والد/والدین معتاد مشکلات تربیتی و کمبودهای تعلیمی و پرورشی فراوان دیده می‌شد. مشکلات رفتاری ناشی از اعتیاد والدین، عقب‌ماندگی تحصیلی و شغلی، مشکلات تربیتی خانواده معتاد و خشونت بین خانواده از جمله مضمون‌های پایه‌ای است که در مضمون سازمان‌دهنده مشکلات تربیتی گنجانده شد.

مشکلات رفتاری ناشی از اعتیاد والدین: مشارکت‌کنندگان در آستانه ازدواج با والد معتاد در طول دوره‌های مختلف مشکلات رفتاری زیاد داشتند که به شکلی به اعتیاد والد آن‌ها مربوط می‌شد. ضعیف‌بودن در خوراک و پوشاک در مدرسه، ضعیف‌بودن در درس‌ها به خاطر کار کردن، فکر خودکشی به خاطر نه شنیدن بعد از خواستگاری، مواجه شدن پسر با مسائل قانونی به خاطر توهین به پدر معتاد او، منزوی و خجالتی بودن نسبت به جوان با والد سالم، گوشه‌گیری و درگیری با خود داشتن از جمله موارد مشکلات رفتاری هست که این مشارکت‌کنندگان از خود نشان دادند. «من زیاد شده که منزوی بودم و در جاهایی مثل عروسی‌های خودمونی یا نمی‌رفتم یا اگر می‌رفتم تنها جایی می‌نشستم» (مشارکت‌کننده شماره ۱). «یه بار دعوا کردم که پام به دادگاه و پاسگاه باز شده. چون زود اعصابم میریزه بهم. همیشه تو فکر مشکلاتم هستم حالا یکی میاد رو مخت و حرفی یا توهینی میکنه» (مشارکت‌کننده شماره ۱۱).

مشکلات تربیتی خانواده معتاد: در مصاحبه با این مشارکت‌کنندگان می‌شد متوجه شد که مشکلات تربیتی در بین خانواده‌های با یک یا دو والد معتاد بسیار زیاد است. جر و بحث همیشگی در خانه به خاطر مصرف پس انداز و به خاطر ترک، حرف از جدایی و بعضاً جدایی‌های کوتاه‌مدت والدین، کتک زدن پدر معتاد توسط پسر بزرگ خانواده، پرخاشگری‌های پدر معتاد بر فرزندان، و ناتوانی در تربیت کودکانی که مادرشان هم اعتیاد دارد نیز در این خانواده‌ها مشاهده شد. «مثل بچه‌های مردم نبودم نه لباسی درستی داشتم. همیشه کثیف و توی کار خاک و گل بودم. همیشه هم گشگی می‌کشیدم. می‌دیدم پدرم بعد از چند ماه گم میشد وقتی هم میومد پولمون و پس اندازمون رو رو بر می‌داشت و می‌رفت. حسرت یک دوچرخه تو دلم تا الان مونده. خونه مون یه وضعی بود خونه چکه می‌کرد هیچ وقت خونه مون گرم نبود» (مشارکت‌کننده شماره ۵).

مشاهده خشونت مکرر در خانواده: در خانواده‌هایی که والد/والدین معتاد دارد خشونت به اشکال مختلف وجود دارد. مشارکت‌کنندگان شاهد خشونت از طرف والد معتاد (بیشتر پدر) خود بودند. آن‌ها تعریف می‌کردند که به کرات شاهد خشونت علیه مادرشان و دیگر اعضای خانواده بوده‌اند. واکنش آن‌ها هم پس از دیدن این خشونت‌ها معمولاً بیرون رفتن از خانه، گریه کردن، احساس غم و ناراحتی بوده است. برخی از این مشارکت‌کنندگان هم به خاطر نرساندن مواد به پدر، خودشان مورد خشونت فیزیکی از طرف پدر قرار گرفته بودند. علاوه بر خشونت فیزیکی اشکال دیگر خشونت را هم تجربه کرده بودند مثل، تحویل گرفته نشدن از طرف پدر به خاطر نرسانیدن پول یا مواد، زور شنیدن از طرف پدر، احساس غم و دل‌تنگی هنگامی که پدر برای مدت طولانی به خانواده سر نمی‌زده است. «در کودکی یک سر دعوا دیدم. معتاد که دیدی آگه خمار باشه اعصاب نداره. مادرم رو کتک می‌زد ما هم آگه دفاع می‌کردیم ما رو هم می‌زد» (مشارکت‌کننده شماره ۱۰). «حتی بابام بهم زور می‌گه برو قرض بگیر برو کار کن ولی برام مواد بگیر بیار برام درد اوره» (مشارکت‌کننده شماره ۱).

بحث

پژوهش حاضر با هدف کشف مشکلات پسران در آستانه ازدواج افغانستانی با والد دارای اعتیاد به صورت کیفی انجام شده است. بررسی و تحلیل متون مصاحبه حاکی از یک مضمون فراگیر قرار بود. در واقع منظور از قرار همان تعادل ذهنی روان‌شناختی است. این مشارکت‌کنندگان تعادل ذهنی روان‌شناختی نداشتند و به نوعی بی‌قراری داشتند. همچنین نه مضمون سازمان دهنده شامل مشکلات روان‌شناختی، ننگ و مشکلات اجتماعی، خوش‌بینی، مشکلات اقتصادی، سرسختی، درس عبرت، مشکلات تربیتی، دلسوزی برای کودکان اعتیاد، مشکلات حقوقی و قانونی و سی و چهار مضمون پایه بود. با توجه به یافته‌ها می‌توان گفت که مضامین سازمان دهنده به دو گروه مثبت و کارآمد و گروه منفی و ناکارآمد تقسیم بندی کرد که در این مشارکت‌کنندگان وجود داشت. مضامین کارآمد می‌تواند نقش مهمی در تاب‌آوری جوان در قابل مشکلات و مضامین ناکارآمد ایفا کند، این مضامین همچنین می‌تواند کمک کند تا جوان در آستانه ازدواج مشکلات ناشی از اعتیاد والد/والدین را به عنوان یک مسئله ببیند و درصدد حل آن برآید. اصلی‌ترین مضمون مستخرج از مصاحبه‌ها، مشکلات روان‌شناختی بود که این مشارکت‌کنندگان درگیر بودند. مشارکت‌کنندگان این مطالعه طیفی از مشکلات روان‌شناختی را گزارش کردند، از جمله ناامیدی به آینده، احساس حقارت ناشی از رفتار مردم، احساس کمبود محبت از طرف خانواده، افسردگی و اضطراب مزمن، منزوی بودن، احساس غم، ترس از طلاق والدین و یا فراموش شدن توسط مادر معناد، سوگ ناشی از شکست عشقی به خاطر اعتیاد پدر، اختلالات تبدیلی از جمله بی‌حسی‌های موضعی و همچنین بیماری قلبی، احساس شرم و اضطراب اجتماعی در جامعه، احساس گناه نسبت به خود، احساس بیگانه بودن در خانواده، احساس خشم داشتن به پدر به خاطر فرزندآوری زیاد. یافته‌های پژوهش نشان داد که مشکلات عاطفی/رفتاری در فرزندان معناد بیشتر از فرزندان والدین غیر معناد است (Ólafsdóttir, 2018). فرزندان دارای والد معناد، دچار مشکلات رفتاری هستند. آن‌ها در معرض انواع فشارهای روانی و اقتصادی هستند. آن‌ها به نسبت دیگر افراد اضطراب و افسردگی بیشتری را تجربه می‌کنند، در معرض خشونت فیزیکی بیشتری قرار دارند (Azimi et al., 2016)، احساس بدبینی دارند (Schreiber et al., 2012)، باورهای منفی به زندگی دارند (Sharif & niknejadi, 2021)، در مقابل دیگر اعضای خانواده مسئولیت‌پذیرتر هستند و سرسختی بیشتری از خود نشان می‌دهند (Lazakidou & Retalis, 2010) و همچنین افت تحصیلی بالاتری دارند (Tyler & Melander, 2012). مطالعه متقی قمصری و رستمی (Motaghi Qamsari & Rostami, 2019) نشان داد که کودکان و نوجوانان با والد معناد مشکلات روان‌شناختی از جمله اضطراب و افسردگی، اختلالات برونی‌سازی، شخصیت ضداجتماعی و عملکرد هیجانی مختل را از خود نشان داده‌اند. همچنین محمدعلی و همکاران (Mohammad Ali, 2002) تأثیر اعتیاد والدین بر رفتار فرزندان را مطالعه کردند و به این نتیجه رسیدند که فرزندان دارای والد/والدین معناد دچار بیماری‌های روانی هستند. آن‌ها پریشان و روان‌رنجور هستند. فولر توماس و همکاران (Fuller-Thomson et al., 2013) نیز در پژوهشی بیان کردند که فرزندان دارای والدین معناد به نسبت به فرزندان با والد غیر معناد به احتمال بیشتری (۶۹ درصد) به افسردگی دچار می‌شوند و شیوع مطلق افسردگی در فرزندان دختر بیشتر از پسران هست. این مسائل به نوبه خود می‌تواند بر انتخاب همسر، ازدواج و مسائل بعد از ازدواج این جوانان تأثیر منفی بگذارد.

مشکل دیگر مشارکت‌کنندگان ننگ و مشکلات اجتماعی بود که این مشارکت‌کنندگان با آن روبرو بودند. این مشارکت‌کنندگان با محرومیت‌های اجتماعی زیادی روبرو بودند از جمله پذیرفته نشدن در جامعه دوستان، تحویل نگرفتن این مشارکت‌کنندگان حتی از طرف دایی‌ها و عموها، انگ‌ست‌نما بودن و مورد تمسخر واقع شدن در مدرسه و بین خویشاوندان. حتی نوعی نگاه متفاوت و تبعیض‌گونه بین پسر و دختر با والد معناد وجود دارد به طوری که در جامعه دختر در مقایسه با پسر، راحت‌تر پذیرفته می‌شود. محروم شدن از ادامه تحصیل و حتی از دست دادن اقامت به خاطر نداشتن پول و اجبار برای کار کردن، محروم شدن از ادامه شغل و به‌طور کلی پنهان‌کاری این مشارکت‌کنندگان باعث می‌شد که در خیلی از جنبه‌های اجتماعی محروم شوند. جوانان دارای والد معناد در معرض طیف گسترده‌ای از مسائل مثل مشکلات اجتماعی-اقتصادی و سلامت روان قرار دارند. این جوانان برای اجتناب از انگ و برچسب اجتماعی، انزوا را انتخاب می‌کنند. چالش بزرگ آن‌ها کمک‌طلبی است که به خاطر مکانیسم دفاعی پنهان‌کاری صورت می‌گیرد. خانواده‌ها به هر طریقی که بتوانند از قضاوت، انگ و برچسب جلوگیری می‌کنند تا بتوانند از تبعیض اجتماعی جلوگیری کنند (Mardani et al., 2023). مطالعه مک کگانی و همکاران (McKeganey et al., 2002) نشان داد که فرزندان با والد معناد همواره مورد غفلت مخصوصاً غفلت مادی خانواده‌های خود قرار می‌گیرند. این فرزندان همواره در خطر مصرف مواد مخدر، خرید و فروش آن قرار دارند و به دنبال آن در معرض خطر خشونت فیزیکی، رفتار مجرمانه و از هم گسیختگی خانواده قرار دارند. لوپس (Lewis, 2008) هم بیان می‌کند که اعضا و فرزندان معناد به منابع دسترسی ندارند و برای دسترسی به خدمات اجتماعی محروم هستند. آن‌ها همچنین از انگ اجتماعی ناشی از اعتیاد والدین معناد ترس دارند. احساس ننگ و محرومیت‌های اجتماعی به نوبه خود بر ازدواج این مشارکت‌کنندگان جوان تأثیر می‌گذاشت و آن‌ها به مانند جوانان عادی نمی‌توانستند فرآیند ازدواج را بگذرانند.

با وجود مسائل و مشکلاتی که مشارکت‌کنندگان در آستانه ازدواج با والد معتاد داشتند، خوش‌بینی هم در این مشارکت‌کنندگان دیده می‌شد. آن‌ها به آینده و ازدواج خود امیدوار بودند. این خوش‌بینی احتمالاً بیشتر از عزت‌نفس بالای آن‌ها نشأت می‌گرفت. آن‌ها پسران سخت‌کوش و مسئولیت‌پذیری بودند و به گفته خودشان هرگز راه پدرانشان را نمی‌روند. تقریباً تمامی این پسران قصد ازدواج داشتند اگرچه برخی از آن‌ها بیان می‌کردند که فعلاً به خاطر شرایط سنی و مشکلات مالی نمی‌خواهند و یا نمی‌توانند ازدواج کنند. نتایج پژوهش‌های یان و نابیشیما (Yan & Nabeshima, 2009) نشان داد طرحواره‌های ناسازگار فرزندان معتادان منجر به ایمن‌سازی روانی ناقص در آنان می‌شود و آن‌ها همیشه مضطرب و وحشت‌زده در جستجوی کمک هستند. این فرزندان بیشتر از دیگر فرزندان دچار اختلال اضطراب جدایی می‌شوند. آموزش باعث ارزیابی صحیح موقعیت و در نتیجه بهتر درگیر شدن با مشکلات و گرفتن نتایج قابل قبول می‌شود. بنابراین این امر باعث ارتقای اعتماد به نفس این فرزندان می‌شود. جنآبادی و محمد شکاری (Jenabadi, & Shekari Mohammad, 2019) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که آموزش خوش‌بینی در فرزندان با والد معتاد باعث ارتقای اعتماد بنفس، احساس سلامت، احساس سعادتمندی و سازگاری با دیگران می‌شود و به‌طور کلی موجب ایمن‌سازی روانی فرزندان می‌شود که والدین آن‌ها وابسته به مواد هستند.

مشکلات اقتصادی یکی از بزرگترین چالش‌های این مشارکت‌کنندگان است که همواره در طول زندگی با آن روبرو بودند و یکی از بزرگترین موانع برای ازدواج آن‌ها نیز به حساب می‌آمد. برخی از این مشارکت‌کنندگان حتی مجبور به دو شیفت کار بودند تا از پس هزینه‌های خانواده و همچنین از پس هزینه مواد والد/والدین خود بر بیایند. هزینه کردن پول برای مواد در هر خانواده‌ای و در هر سطح اقتصادی که باشد نهایتاً منجر به مشکل جدی می‌شود اما برای این خانواده‌ها از همان ابتدا مشکل به حساب می‌آمد، چون فرد معتاد بعد از مصرف نهایتاً دو ماه دیگر قادر به کار کردن نیست. در پژوهشی که هراپ و همکاران (Harahap et al., 2024) انجام دادند به این نتیجه رسیدند که والدین دارای اعتیاد بعد از مدتی غیر مولد شده و دیگر قادر به کار کردن نیستند. آن‌ها نمی‌توانند رفاه خانواده را فراهم کنند و فقط به فکر نیازهای خود هستند و اگر درآمدی هم دارند صرف خرید مواد مخدر می‌کنند که می‌تواند عواقب روانی از جمله افسردگی و خشم را در فرزندان و خانواده ایجاد کند. نتایج تحقیق بیگم قدمگاهی و همکاران (Begum Ghadamgahi et al., 2010) در تایید نیز از نتایج این تحقیق پشتیبانی می‌کند که اعتیاد پدر می‌تواند مشکلات اقتصادی زیادی برای خانواده ایجاد کند.

سرسختی و تاب‌آوری از دیگر مؤلفه‌های مثبت این مشارکت‌کنندگان بود که به گفته خودشان ناچار بودند به خاطر دیگر اعضای خانواده و یا خواهر/برادران کوچک خود از خود نشان دهند. اگرچه آن‌ها بیان می‌کردند که در برخی موارد در برابر مشکلات کم می‌آورند. سرسختی روان‌شناختی دارای سه مؤلفه اساسی شامل کنترل (قابلیت کنترل کردن موقعیت‌های متنوع زندگی)، تعهد (تمایل به درگیر شدن، بر خلاف دور شدن از انجام دادن کاری) و چالش (قابلیت درک اینکه تغییرات در زندگی چیزی طبیعی است) می‌باشد (Horsburgh et al., 2009). پژوهش‌ها نشان داده‌اند که سرسختی روان‌شناختی، فشارزا بودن حوادث و همچنین برانگیختگی روانی - جسمی حاصل از این حوادث را کاهش می‌دهد و تأثیر مثبتی بر سلامتی افراد دارد (Maddi et al., 2006) و باعث پیشرفت و مقاومت در شرایط دشوار می‌شود (Richardson, 2002).

درس عبرت را می‌توان از مقوله‌های مثبت این مشارکت‌کنندگان تلقی کرد. مشارکت‌کنندگان با والد/والدین معتاد از والدین خود الگوبرداری می‌کنند. آن‌ها رفتارها و نتیجه رفتارهای والدین خود را ارزیابی می‌کنند و آن را در زندگی خود تطبیق می‌کنند. تقریباً همه‌ی کسانی که با آن‌ها مصاحبه شد اعتیاد والد/والدین خود را به عنوان درس عبرت و نرفتن به طرف خلاف معنا می‌کردند، اگرچه بیان می‌کردند که کسانی را می‌شناسند که زیر بار مشکلات ناشی از اعتیاد والد معتادشان کم آوردند و در نتیجه این مشارکت‌کنندگان نیز به اعتیاد روی آوردند. در خانواده‌های دارای والد معتاد به خاطر بی‌توجهی به فرزندان مشکلاتی تربیتی از قبیل انواع کجکاری‌های رفتاری، در خانه، در مدرسه و در محیط زندگی دیده می‌شود. آن‌ها همواره مورد خشونت قرار می‌گیرند یا به دیگران خشونت می‌ورزند. خیلی از این فرزندان در سنین نوجوانی دچار رفتارهای مجرمانه می‌شوند و یا به شکل‌های مختلف با مسائل قانونی درگیر هستند. خانواده‌هایی که درگیر اعتیاد هستند از نظر روانی مانند اضطراب و پرخاشگری از حالت طبیعی خارج هستند و این امر بر زندگی اجتماعی آن‌ها تأثیر گذاشته و روابط آن‌ها با دیگران و اجتماع دچار اختلال می‌کند. فرزندان این خانواده‌ها با الگوبرداری از والدین، اغلب رفتارهای آنان و حتی رفتارهایی را که والدین توجهی به آن ندارند، نظیر شیوه و لهجه صحبت کردن، پرخاشگری، به کار بردن الفاظ ناپسند، فحاشی و کارهای خلاف را تقلید می‌کنند (Hasanpour & Abdulahi, 2018). این فرزندان مشکلات بهداشتی (Vilela et al., 2016) و رفتارهای خودتخریبی مانند خودکشی دارند (Bazrafshan et al., 2016). درس عبرتی که این جوانان از زندگی والدین خود گرفته‌اند می‌تواند به این جوانان کمک کند تا در ازدواج و زندگی آینده‌شان عملکرد بهتری نسبت به والدین خود داشته باشند و باعث می‌شود تا این مشارکت‌کنندگان به احتمال کمتری بطرف مواد مخدر بروند.

مضمون سازمان‌دهنده دلسوزی برای کودکان کار از جمله مضمون‌های مثبت تلقی می‌شود که در مشارکت‌کنندگان در آستانه ازدواج با والد معتاد وجود دارد. آن‌ها تجربیات سختی به خاطر اعتیاد والد/والدین در کودکی داشته‌اند و به همین خاطر هم کودکان دیگر این خانواده‌ها را درک می‌کنند. آن‌ها تجربیات مشابهی داشته‌اند، از کار در کودکی تا کمبودهای مالی و عاطفی و محرومیت‌های اجتماعی و آموزشی. شاید به همین خاطر می‌توان

گفت بهترین گزینه‌های کمک و همیاری با کودکان با والد معتاد را باید از جوانانی که در این‌طور خانواده‌ها بزرگ شده‌اند جویا شد. مولر و کودرل (Mueller & Kudrle, 2022) بیان می‌دارند که بزرگترین نیازهای کودکان با والد معتاد، کمک مالی، حقوقی، بهداشت روان و همچنین اطلاعات آموزشی است که از طریق مراقبان خویشاوندی می‌توان به آن دست یافت. الکساندرسن و ناسمن (Alexanderson & Näsman, 2017) نیز گزینه حمایت از کودکان دارای والد معتاد را شخص والد غیر معتاد می‌دانند. اگرچه بیان می‌کنند والد غیر معتاد به تنهایی کافی نیست و بهترین گزینه کار با کل خانواده هست. تجربه یکسان مشارکت‌کنندگان با کودکان کار باعث می‌شود تا بیشتر به گذشته خود نگاه کنند و تلاش بیشتری کنند که هم خود آن‌ها و هم فرزندان آن‌ها در آینده دوباره آن لحظات سخت را تجربه نکنند. این تجربه مشترک با کودکان کار می‌تواند تأثیر مثبتی روی ازدواج و مخصوصاً فرزندپروری مشارکت‌کنندگان شود.

از دیگر مشکلات مشارکت‌کنندگان در آستانه ازدواج با والد معتاد افغانستانی شهر و حومه کرمان مشکلات مربوط به قانون و مسائل حقوقی بود. آنان همواره در معرض مسائل قانونی و حقوقی قرار داشتند. بیشتر این مشکلات به خاطر اعتیاد پدر خانواده بود که یا به خاطر مواد اسناد اقامتی فرزندان را تمدید نکرده بود، یا از مردم قرض می‌گرفت و خانواده را درگیر خانواده‌ها می‌کرد. همچنین در موارد زیادی فرزند کودک یا نوجوان و جوان خود را مجبور به خرید مواد می‌کرد که نوبه خود این فرزند را هم درگیر مسائل قانونی می‌کرد. حیدری (Heydari, 2023) سازوکارهای حقوقی را برای حمایت فرزندان با والد معتاد پیشنهاد می‌کند که شامل سازوکارهای سلبی (جرمانگاری عرضه مواد دخانی و مخدر به اطفال و نوجوانان و سلب حق حضانت والدین معتاد از اطفال و نوجوانان)، و سازوکارهای ایجابی (آموزش و توانمندی والدین، حمایت از فرزندان والدین زندانی و معرفی کودکان کار به مراجع حمایتی) می‌باشد.

مشارکت‌کنندگان انتظار و توقعات کمتری نسبت به جوانان همسن اما با والد غیر معتاد داشتند. آن‌ها در طیف زیادی از مسائل از جمله آینده شغلی، درآمد، ازدواج و حتی مسائل اجتماعی مثل تعداد دوستان انتظارات کمی داشتند. زندگی در خانواده با والد یا والدین معتاد باعث شده بود آن‌ها با بینش به این موضوع سطح انتظارات خود را به مرور زمان و بر اساس واقعیات زندگی‌شان پایین بیاورند. کودکانی که در چنین خانواده‌هایی زندگی می‌کنند نیازهای عاطفی ویژه‌ای دارند (Dubayová, 2019). فرزندان این خانواده‌ها در مقایسه با خانواده‌های دارای والد غیرمعتاد پریشانی، افسردگی و اختلالات رفتاری بیشتری دارند (Ebrahimi et al., 2015)، پیشرفت تحصیلی و توانایی کلامی آن‌ها پایین است و حضورشان در مدرسه نامنظم است (Taylor, 2011)، سطح سلامت و کیفیت زندگی آنان پایین‌تر از متوسط است (Narimani et al., 2014) و اعتماد بنفس پایین‌تری دارند (Besharat et al., 2002).

نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که جوانان در آستانه ازدواج با والد معتاد علاوه بر مشکلات دیگر جوانان، مشکلات خاص خود به‌عنوان فرزند والد معتاد نیز دارند که می‌تواند در روند مسیر شغلی و تحصیلی، جامعه‌پذیری، ازدواج و تشکیل خانواده اختلال ایجاد کند. این جامعه از جوانان بسیار کمتر مورد توجه متخصصان حوزه‌های مختلف از جمله مشاوران و روانشناسان قرار گرفته‌اند. کم‌توجهی به این قشر از طرف دولت‌ها، سیستم‌های سلامت، پژوهش‌کننده‌ها و نخبگان علمی باعث شده که آن‌ها بیشتر به حاشیه رانده شوند و به مشکلات آن‌ها رسیدگی نشود. نتیجه این بی‌توجهی مشکلات بیشتر آن‌ها مخصوصاً در حوزه سلامت روان است. درصد زیادی از این جوانان با الگوگیری از والدین و فضای مساعد و یا هم از سر افسردگی و اضطراب و فشارهای محیطی به اعتیاد روی می‌آورند. اقدامات مداخله‌جویانه روان‌شناختی و آموزشی می‌تواند راهبرد مؤثری برای این جوانان چه در پیشگیری از اعتیاد و چه در زمینه‌ی افسردگی و اضطراب آن‌ها و همچنین سرسختی و تاب‌آوری بیشتر آن‌ها باشد. پیشنهاد می‌شود در مورد دیگر اعضای خانواده دارای اعتیاد مخصوصاً دختران در آستانه ازدواج این خانواده‌ها تحقیق صورت گیرد و به دنبال آن راهبردهای مورد نیاز اعمال شود که در این پژوهش به خاطر محدودیت‌ها امکان بررسی آن وجود نداشت. یکی از محدودیت‌های این پژوهش مربوط به بخش گزارش‌ها و آمار پس از سقوط حکومت قبلی افغانستان بود که پیشنهاد می‌شود پژوهشگران در این زمینه توجه ویژه داشته باشند. مخصوصاً بعد از اعلام ممنوعیت کشت، خرید و فروش مواد مخدر در افغانستان از طرف حکومت حاکم، اگر آمار دقیقی موجود می‌بود پژوهشگران با دست بازتر و نگاه شفاف‌تری این پدیده را مورد مطالعه قرار می‌دادند. همچنین این محدودیت در مورد مهاجرین ساکن در ایران هم صدق می‌کند که در این زمینه در بین مهاجرین ساکن ایران هم آمار دقیقی وجود ندارد. محدودیت دیگر که در این پژوهش با آن روبرو بودیم عدم همکاری مشارکت‌کنندگان بود. بیشتر جوانانی که والد یا والدین آن‌ها دارای سوء مصرف مواد مخدر بودند این موضوع را انکار می‌کردند و یا به خاطر عدم اعتماد و لو ندادن اعتیاد والدشان بین مردم و اقوام، مایل نبودند در این مورد با کسی صحبت کنند. از دیگر محدودیت‌های این پژوهش طیف خاصی از پسران جوان ۱۸ تا ۲۳ ساله‌ای بود که والد معتاد داشتند. پیشنهاد می‌شود پژوهشگران روی دیگر اعضای خانواده دارای اعتیاد از جمله دختران جوان، همسر شخص دارای اعتیاد و فرزندان کوچکتر خانواده نیز مطالعه کنند. در بخش کاربردی

نیز پیشنهاد می‌شود بسته‌های مشاوره‌ای و درمانی متناسب با هر یک از این گروه‌ها ساخته و مورد استفاده قرار بگیرند. همچنین پیشنهاد می‌شود پژوهشگران حوزه اعتیاد و خانواده، در آینده پژوهش‌های خود را با توجه به متغیرهای نوع مواد مصرفی و میزان سال سوءمصرف مورد مطالعه قرار دهند که در پژوهش حاضر به خاطر محدودیت‌ها به آن‌ها پرداخته نشد.

موازن اخلاقی

در پژوهش حاضر موازن اخلاقی شامل کسب اجازه و رضایت جهت ضبط جلسات، تضمین محرمانه بودن اطلاعات و استفاده از اسامی مستعار در یافته‌ها رعایت شد و مشارکت‌کنندگان در ارائه اطلاعات، مشارکت و خروج از مطالعه مختار بودند. ضمناً پژوهش حاضر برگرفته از رساله دکتری و دارای شناسه اخلاق به شماره IR.UI.REC.1401.022 از کمیته اخلاق دانشگاه اصفهان است.

حمایت مالی

پژوهش حاضر از سوی هیچ نهاد و موسسه‌ای حمایت مالی دریافت ننموده و کلیه هزینه‌ها در طول فرآیند پژوهش بر عهده پژوهش‌گران بود.

تعارض منافع

در این مطالعه نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافع و حمایت مالی ندارند.

سهام مشارکت نویسندگان

مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول است. در این پژوهش مصاحبه و جمع‌آوری اطلاعات بر عهده نویسنده اول بود و در مراحل طراحی، مفهوم‌سازی، تحلیل و تفسیر داده‌ها، تهیه پیش‌نویس، بازبینی و اصلاح، ویراستاری و نهایی سازی مقاله همه‌ی نویسندگان نقش یکسانی داشته‌اند.

سپاسگزاری

بدین وسیله از همه‌ی جوانان مشارکت‌کننده در پژوهش، پرسنل پایگاه‌های بهداشت وحدت و مهرگان در کرمان و به بخش‌های محترم آن صمیمانه قدردانی می‌گردد.

Reference

- Abedi Jafari, H., Taslimi, Faqihi, A., Sheikhzadeh, & Mohammad. (2011). Theme analysis and theme network: a simple and efficient way to explain the patterns in qualitative data. *Strategic Management Thought (Management Thought)*, 5(2), 151-198. (Persian) <https://doi.org/10.30497/smt.2011.163>
- Alexanderson, K., & Näsman, E. (2017). Children's experiences of the role of the other parent when one parent has addiction problems. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 24(1), 32-39. <https://doi.org/10.1080/09687637.2016.1218824>
- Anderson, A. S., Siciliano, R. E., Pillai, A., Jiang, W., & Compas, B. E. (2023). Parental drug use disorders and youth psychopathology: Meta-analytic review. *Drug And Alcohol Dependence*, 244, 109793. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2023.109793>
- Arria, A. M., Mericle, A. A., Meyers, K., & Winters, K. C. (2012). Parental substance use impairment, parenting and substance use disorder risk. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 43(1), 114-122. <https://doi.org/10.1016/j.jsat.2011.10.001>
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative research*, 1(3), 385-405. <https://doi.org/10.1177/146879410100100307>
- Azimi, M., Nori, R., & Mohammadkhani, S. (2016). Comparison of Cognitive Emotion Regulation, general health, problem-solving styles and academic performance of adolescent girls with addicted and nonaddicted parents. <http://dx.doi.org/10.18869/acadpub.rph.10.3.38>

- Bagheri, T. & Naimi, A. (2018). The effect of family-oriented education on attitudes towards drugs and irrational beliefs of female students with drug addict parents. *Addiction Studies Scientific Quarterly*, 12(47), 11-28. (Persian) <http://etiadjpajohi.ir/article-1-1668-fa.html>
- Barnard, M. (2006). *Drug addiction and families*. Jessica Kingsley Publishers.
- Bazrafshan, M. R., Sharif, F., Molazem, Z., & Mani, A. (2016). The effect of paternal addiction on adolescent suicide attempts: a qualitative study. *International Journal of High Risk Behaviors & Addiction*, 5(3). <https://doi.org/10.5812%2Fijhrba.22588>
- Begum Ghadamgahi, M. Watan Doust, & Pishgahi Fard. (2010). Comparing the effectiveness of border and central regions of the country from narcotics and its impact on household economy (case study of Taibad and Tehran). *New Attitudes In Human Geography*, 8(2), 117-130. (Persian) <http://ensani.ir/fa/article/231046>
- Benaquisto, L., & Given, L. (2008). *The SAGE encyclopedia of qualitative research methods*. Given L, ed, 413. <http://dx.doi.org/10.4135/9781412963909.n48>
- Bernard, M. (2014) *Drug addiction and families*. (Iravani Mohammad Abadi, M. Yavari, Y. Heydari, F. Sokhanvaran Publications. (2006). (Persian) <https://daneshnegar.com/fa/product/13078>
- Besharat, M. A. Mirzamani Bafghi, S. M., & Pourhossein, R. (2002). The role of family variables in the emergence of substance misuse disorder. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology (thought and behavior)*, 7(3 (consecutive 27)), 46-52. <https://sid.ir/paper/16595/fa>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Calhoun, S., Conner, E., Miller, M., & Messina, N. (2015). Improving the outcomes of children affected by parental substance abuse: a review of randomized controlled trials. *Substance Abuse and Rehabilitation*, 6, 15–24. <https://doi.org/10.2147/SAR.S46439>
- Cottler, L. B., Ajinkya, S., Goldberger, B. A., Ghani, M. A., Martin, D. M., Hu, H., & Gold, M. S. (2014). Prevalence of drug and alcohol use in urban Afghanistan: epidemiological data from the Afghanistan National Urban Drug Use Study (ANUDUS). *The Lancet Global Health*, 2(10), e592-e600. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(14\)70290-6](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(14)70290-6)
- Dandona, A. (2016). The impact of parental substance abuse on children. In *Identifying, Treating, And Preventing Childhood Trauma In Rural Communities* (pp. 30-42). IGI Global. DOI: 10.4018/978-1-5225-0228-9.ch003
- Desbordes, G., Gard, T., Hoge, E. A., Hölzel, B. K., Kerr, C., Lazar, S. W., ... & Vago, D. R. (2015). Moving beyond mindfulness: defining equanimity as an outcome measure in meditation and contemplative research. *Mindfulness*, 6, 356-372. <https://link.springer.com/article/10.1007/s12671-013-0269-8>
- Domenico, D., & Windle, M. (1993). Intrapersonal and interpersonal functioning among middle-aged female adult children of alcoholics. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61(4), 659. <https://psycnet.apa.org/buy/1993-45713-001>
- Dubayová, T. (2019). Child of Addicted Parents–The Overlooked Member in a Family. *Social Pathology and Prevention*, (1), 31-39. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=852524>
- Durrance, C. P., & Atkins, D. N. (2024). Estimating the incidence of substance exposed newborns with child welfare system involvement. *Child Abuse & Neglect*, 149, 106629. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106629>
- Ebrahimi, F., Farrokhi, M., & Hayati, M. (2015). Comparing psychological reaction of children having addict and non addicted parents. *European Psychiatry*, 30, 1071. [https://doi.org/10.1016/S0924-9338\(15\)30845-2](https://doi.org/10.1016/S0924-9338(15)30845-2)
- Etemadi A, & Mastari Farahani, F. (2012). Comparison of mental health status and source of control for adolescent girls from addicted and non-addicted families. *Educational Sciences Quarterly*, 4(16), 137-152. <https://sid.ir/paper/183395/fa>
- Farnia, V., Salemi, S., Mordinazar, M., Khanegi, M., Tatari, F., Golshani, S., ... & Alikhani, M. (2022). The effect of child-abuse on the behavioral problems in the children of the parents with substance use disorder: Presenting a model of structural equations. *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*, 21(2), 730-746. <https://doi.org/10.1080/15332640.2020.1801547>
- Frederiksen, K. S., Hesse, M., Brummer, J., & Pedersen, M. U. (2022). The impact of parental substance use disorder and other family-related problems on school related outcomes. *Drug and Alcohol Dependence Reports*, 3, 100041. <https://doi.org/10.1016/j.dadr.2022.100041>

- Freisthler, B., Maguire-Jack, K., Yoon, S., Dellor, E., & Wolf, J. P. (2021). Enhancing Permanency in Children and Families (EPIC): A child welfare intervention for parental substance abuse. *BMC public health*, 21, 1-9. <https://doi.org/10.1186/s12889-021-10668-1>
- Fuller-Thomson, E., Katz, R. B., Phan, V. T., Liddycoat, J. P., & Brennenstuhl, S. (2013). The long arm of parental addictions: the association with adult children's depression in a population-based study. *Psychiatry Research*, 210(1), 95-101. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2013.02.024>
- Gordon, L. (2018). 'My daughter is a drug addict': grandparents caring for the children of addicted parents. *Kōtuitui: New Zealand Journal of Social Sciences Online*, 13(1), 39-54. <https://doi.org/10.1080/1177083X.2017.1413664>
- Haqi, S., & Najafi Asl, Z. (2019). Sociological study of children's identity instability during parental addiction. *Applied Sociology (Isfahan University Humanities Research Journal)*, 30(3 (series 75)), 175-190. (Persian) <https://www.sid.ir/paper/155017/fa>
- Harahap, J., Nasution, Z., & Marliyah, M. (2024). The Impact Of Drug Abuse On Social And Family Economics In The Perspective Of Sharia Economics (Case Study At The Baitu Syifa Drug Rehabilitation Institution In Medan). *EKOMBIS REVIEW: Jurnal Ilmiah Ekonomi dan Bisnis*, 12(1), 137-148. <https://doi.org/10.37676/ekombis.v12i1.5211>
- Hasanpour, M., & Abdulahi, D. (2018). The effect of parental addiction on children's aggression. *National Conference of New Achievements Of The World In Education, Psychology, Law and Social Cultural Studies*. Tehran. iran. (Persian) <https://www.sid.ir/paper/898094>
- Heydari, A. (2023, March). Legal mechanisms to protect children against the dangers of parental addiction. In the 7th international conference on psychology, educational sciences and child rights in the Islamic world. <https://profdoc.um.ac.ir/paper-abstract-1093862.html>
- Horsburgh, V. A., Schermer, J. A., Veselka, L., & Vernon, P. A. (2009). A behavioural genetic study of mental toughness and personality. *Personality and Individual Differences*, 46(2), 100-105. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.09.009>
- Hughes, K., Bellis, M. A., Hardcastle, K. A., Sethi, D., Butchart, A., Mikton, C., ... & Dunne, M. P. (2017). The effect of multiple adverse childhood experiences on health: a systematic review and meta-analysis. *The Lancet public health*, 2(8), e356-e366. [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(17\)30118-4](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(17)30118-4)
- Irvani Mohammadabadi, M. Yavari, E. Heydari, F. (2014). *Drug addiction and families*. Sokhanvaran Publications. (Persian)
- Jahandar Lashki, Z. (2023). Analysis of family involvement in addiction: a qualitative study. *Women's Strategic Studies*, 26(101), 177-199. (Persian) <https://doi.org/10.22095/jwss.2024.423127.3341>
- Jenabadi, H. & Shekari Mohammad, SH. (2019). Investigating the effect of optimism training on the psychological security of elementary school children of addicted parents. *Scientific Quarterly*, 12(49), 145-154. <http://etiadpajohi.ir/article-1-1943-fa.html>
- Kenny, M. C., Ortiz Diaz, K., Goldfarb, D., & Satoba, S. (2024). Parental drug use as a form of potential child maltreatment in the United States: A review of state statutes. *Psychology, Public Policy, and Law*. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/law0000419>
- Knopf, A. (2024). Rise in child suicide linked to reduced quality of life, parental addiction. *The Brown University Child & Adolescent Psychopharmacology Update*, 26(2), 5-5. <https://doi.org/10.1002/cpu30837>
- Lazakidou, G., & Retalis, S. (2010). Using computer supported collaborative learning strategies for helping students acquire self-regulated problem-solving skills in mathematics. *Computers & Education*, 54(1), 3-13. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2009.02.020>
- Lewis, P. (2008). Supporting the families of young people with problematic drug use: Investigating support options. <https://apo.org.au/node/1555>
- Lowthian, E. (2022). The secondary harms of parental substance use on children's educational outcomes: A review. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 15(3), 511-522. <https://doi.org/10.1007/s40653-021-00433-2>
- Maddi, S. R., Harvey, R. H., Khoshaba, D. M., Lu, J. L., Persico, M., & Brow, M. (2006). The personality construct of hardiness, III: Relationships with repression, innovativeness, authoritarianism, and performance. *Journal of Personality*, 74(2), 575-598. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2006.00385.x>
- Malka, M., Huss, E., Bendarker, L., & Musai, O. (2018). Using photovoice with children of addicted parents to integrate phenomenological and social reality. *The Arts in Psychotherapy*, 60, 82-90. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2017.11.001>

- Mardani, M., Alipour, F., Rafiey, H., Fallahi-Khoshknab, M., & Arshi, M. (2023). Challenges in addiction-affected families: a systematic review of qualitative studies. *BMC psychiatry*, 23(1), 439. <https://link.springer.com/article/10.1186/s12888-023-04927-1>
- McGovern, R., Bogowicz, P., Meader, N., Kaner, E., Alderson, H., Craig, D., ... & Newham, J. J. (2023). The association between maternal and paternal substance use and child substance use, internalizing and externalizing problems: a systematic review and meta-analysis. *Addiction*, 118(5), 804-818. <https://doi.org/10.1111/add.16127>
- Motaghi, Qamsari, A. & Rostami. (2019). Parental addiction, parenting problems and psychopathology in children. *Roish Scientific Journal of Psychology*, 8(6), 16-9. (Persian) <http://frooyesh.ir/article-1-485-fa.html>
- Mueller, N., & Kudrle, J. (2022). Supporting Children Impacted by Parental Addiction: A Toolkit for Kinship Caregivers. <https://openriver.winona.edu/nursingdnp/60/>
- Narimani, Alaei, Hajlou, & Abolghasemi. (2014). Examining different dimensions of quality of life in the children of drug addicts. *Local Development (Rural-Urban)*, 6(1), 107-122. (Persian) <https://doi.org/10.22059/jrd.2014.52074>
- Nouri, R. (2014) Review of family risk factors in children of addicted parents, *Social Health and Addiction Quarterly*, 2(1), 28-9 (Persian) <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1070957>
- Ólafsdóttir, J., Hrafnadóttir, S., & Orjasniemi, T. (2018). Depression, anxiety, and stress from substance-use disorder among family members in Iceland. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 35(3), 165-178. <https://doi.org/10.1177/1455072518766129>
- Pornaqash Tehrani, S. Ebrahimi, A. A. Naqsh, Z. (2018). A comparative study of personality traits and emotional intelligence of people addicted to drugs (heroin and methamphetamine) with normal people living in Kabul city. (Persian) <http://dorl.net/dor/20.1001.1.17357462.1397.17.69.4.4>
- Rambod, M. (2018). Interview: the most common method of data collection in qualitative studies. *Sadra Journal of Medical Sciences*, 6(4), 303-316. (Persian) https://smsj.sums.ac.ir/article_44740_c221d5339db26dab19ff160c7f44eba7.pdf
- Richardson, G. E. (2002). The metatheory of resilience and resiliency. *Journal of Clinical Psychology*, 58(3), 307-321. <https://doi.org/10.1002/jclp.10020>
- Rouhi, A. Jazayeri, R. Fatehizadeh, M. & Etemadi, E. (2018). The effectiveness of the schema therapy approach on reducing marital interaction injuries of men with avoidant personality. *Clinical Psychology Studies*, 8(29), 137-161. (Persian) <https://doi.org/10.22054/jcps.2018.8318>
- Sandoz, V., Muhlststein-Barasche, J., Meury, M., & Hoegger, F. (2024). Children of parents with substance abuse: assessing impacts and available support. *Revue Medicale Suisse*, 20(862), 405-408. <https://doi.org/10.53738/revmed.2024.20.862.405>
- Sayyar, S. Iqlima, M. (2014). Comparison of family functioning in addicted and non-addicted married men. (Persian) <https://www.sid.ir/paper/245318/fa>
- Schreiber, L. R., Grant, J. E., & Odlaug, B. L. (2012). Emotion regulation and impulsivity in young adults. *Journal of psychiatric research*, 46(5), 651-658. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2012.02.005>
- Sediqi, S. (2018). The impact of addiction on Afghan youths. *Intervention Journal of Mental Health and Psychosocial Support in Conflict Affected Areas*, 16(3), 283-286. https://doi.org/10.4103/INTV.INTV_28_18
- Sharif, Nik Nejadi, & Farzaneh. (2021). The effectiveness of narrative therapy on the source of control and hope in life in teenage girls with addicted parents. *Women and Family Studies*, 1(51), 103. (Persian) <https://doi.org/10.30495/jwsf.2020.1899166.1449>
- Taylor, O. D. (2011). Children of substance-abusing or substance-dependent parents. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21(7), 727-743. <https://doi.org/10.1080/10911359.2011.615683>
- Tyler, K. A., & Melander, L. A. (2012). Poor parenting and antisocial behavior among homeless young adults: links to dating violence perpetration and victimization. *Journal of Interpersonal Violence*, 27(7), 1357-1373. <https://doi.org/10.1177/0886260511425244>
- Vilela, T. D. R., Grandi, C. G. D., Rocha, M. M. D., & Figlie, N. B. (2016). Emotional and behavioral problems in children living with addicted family members: Prevention challenges in an underprivileged suburban community. *Paidéia (Ribeirão Preto)*, 26, 225-234. <https://doi.org/10.1590/1982-43272664201610>

- Weber, J. (2021). A systematic literature review of equanimity in mindfulness based interventions. *Pastoral Psychology*, 70(2), 151-165. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11089-021-00945-6>
- Yan, Y., & Nabeshima, T. (2009). Mouse model of relapse to the abuse of drugs: procedural considerations and characterizations. *Behavioural Brain Research*, 196(1), 1-10.

